

Natur & miljø

Norges Naturvernforbund | 1 • 2006 | kr 65

Mer på skinner Din reise

Leder

Veiplaner truer rein og tog

■ Snart må de største cruiseskipene i Hardangerfjorden snu ved Bu. Det skal bygges bru. Og brua vil skape betydelig trafikkvekst over Hardangervidda. Trafikken vil gå tvers gjennom hjertet av ett av Norges to planlagte europeiske villreinområder. Forslaget om to slike områder er lagt frem av Norsk institutt for naturforskning for å synliggjøre Norges ansvar for å forvalte de siste bestander av den opprinnelige ville fjellreinen i Europa.

Få ting skaper mer effektive barrierer for den sky villreinen enn biler og vinteråpne veier. Derfor vurderes nå bygging av tunnel på hele eller deler

av strekningen over vidda. Det kan vise seg å være en helt nødvendig konsekvens av trafikkveksten Hardangerbrua vil skape. Derfor blir det merkelig når regjering og Storting ikke vurderer disse tunnelene samtidig med behandlingen av brua.

Samferdselspolitisk er brua til drøyt to milliarder kroner, pluss tunneler, et elendig prosjekt. Samfunnet har investert enorme summer i Lærdalstunnelen og E16, vi har fått Folgefonntunnelen, og planene for tunnel mellom Jondal og Mauranger ligger klare. Dermed vil bilister kunne velge mellom fem veier fra Bergen til Oslo, hvorav

fire er fergefrie, mens den siste får en kort fergestrekning. Hardangerbrua og den planlagte Arnatunnelen i Bergen vil forkorte reisetiden med bil mellom Bergen og Oslo med nesten en time. Det kan bli kritisk for toget på strekningen, som tross utbygginger og gode intensjoner ikke har fått forkortet reisetid de siste 20 årene.

Det var først på 90-tallet at Bergen fikk et moderne veinett i retning Oslo. Det ser ut som om politikere og planleggere har glemt at disse veiene er ferdigbygde. Fem stamveier i samme retning gir liten økt nytte, men store inngrep.

Audun Garberg
Audun Garberg

”Få ting skaper mer effektive barrierer for den sky villreinen enn biler og vinteråpne veier.

Natur & miljø

Utgiver: Norges Naturvernforbund
Boks 342 Sentrum, 0101 Oslo, Norge.
Besøksadresse: Grensen 9b, Oslo.
Tlf: 23 10 96 10.
E-post: redaksjonen@naturvern.no
Telefaks: 23 10 96 11.
Bankgiro: 7874.05.56028
aktør: Audun Garberg
ag@naturvern.no
Journalister: Pernille Berg
pb@naturvern.no
Kristian S. Aas
kaa@naturvern.no

Annonser: HS Media, tlf. 62 94 10 30

Design/lay-out:
dEDSign, Ketill Berger

Sats og trykk: GRØSET™

Abonnement
Institusjoner: kr. 340,-
Enkeltpersoner: kr. 225,-
Bestilles hos
Naturvernforbundets
medlemsservice,
Postboks 342 Sentrum,
0101 Oslo, Norge.
Tlf: 23 10 96 10.
Telefaks: 23 10 96 11.
medlreg@naturvern.no

■ Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

Natur & miljø er tilsluttet
Fagpressens Redaktørplakat

Innhold

Trillemarkathriller
I løpet av året blir skjebnen til Sør-Norges største naturskogområde avgjort. 4

Brua i Hardanger
Kraftig trafikkvekst vil gi villreinen en ny utfordring. 6

Lite kunnskap
Forskerne vet lite om synergieffektene av ulik påvirkning i Barentshavet. 9

Statsråd Bjørnøy
Skogvern, miljøgifter og klima på dagsorden hos miljøvernministeren. 10

Fengsel uten murer
Vi har besøkt Norges første miljøfengsel på Bastøy. 12

Litt mindre Harry
Harry-handlende nordmenn hamstrer økovoarer i Strømsstad. 14

Guide til merkejungelen
Natur & miljøguide til utallige miljømerker. 16

Havskilpadden vender tilbake
År etter år dukker tusenvis av havskilpadder opp på Escobillastranda. 20

Ternas år
I år skal luftas langdistanseekspert få ekstra oppmerksomhet. 24

Høy på sild
Møt Erik Halvorsen, matelsker, restauranteier og matskribent. 28

Den som sparer har
Skoleelever i Øst-Europa og Asia lærer nye energiløsninger. 38

Lesernes beste bilder
Vinnerne i Natur & miljøes fotokonkurranse. 40

Farligere enn rovdyr
Dragen skal man ikke undervurdere... 54

Faste sider
• I korthet 27,31
• Energitips 26
• Nytt fra Naturvernforbundet 32
• Bøker 42
• Debatt 46

Forsidefoto: Tom Schandy/NN/Samfoto

Skjebnen til Sør-Norges største gjenværende naturskogsområde vil bli avgjort i løpet av året. 200 kvadratkilometer må vernes, krever naturvernere, men skogeierne vil bare være med på halvparten.

THRILLER

om Trillemarka

I årevis har naturvernere, kommuner og grunneiere slåss om skjebnen til de store skogområdene i kommunene Nore og Uvdal, Sigdal og Rollag i Buskerud. Nå nærmer striden om Trillemarka-Rollags-

fjell seg slutten, og siste slag vil sannsynligvis stå i løpet av året.

Fire forslag ligger på bordet: Skogeierne foreslår et område på 98 kvadratkilometer, hvorav 43 kvadratkilometer

allerede er vernet. Miljøorganisasjonene støtter seg derimot til Norsk institutt for naturforskning med sitt forslag om vern av til sammen 200 kvadratkilometer. Fylkesmannen har på sin side lagt frem

to mellomløsninger, en med vern av 169 kvadratkilometer og en redusert variant med 147 kvadratkilometer.

Naturskog

Dag Kjærnet og Øystein Engen i Naturvernforbundet i Buskerud mener vern av mindre enn 200 kvadratkilometer er uakseptabelt.

– Forskerne har slått fast at norsk skogvern mangler store områder med gammel skog. Dem er det ikke mange igjen av. I Sør-Norge er Trillemarka enestående med så store områder gammel naturskog, sier Kjærnet.

– Skogeiere vil verne topper og et lite «miniskjørt» med gammel skog og naturskog. Halvparten av området de foreslår er allerede vernet. Deretter sper de på med masse fjell og litt skog. De rikeste og lavestliggende områder holdes utenfor.

Da forsvinner også mesteparten av kjerneområdene – de områdene som er rikest på biologisk mangfold, sier Kjærnet.

Øystein Engen viser til myndighetenes mål om å stanse tapet av biologisk mangfold innen 2010.

– 81 rødlistearter finnes i området. I tillegg er det også et 30-talls arter som er kandidater til å bli med på rødlista i løpet av året skal revideres, sier Engen med henvisning til den nasjonale oversikten over truede arter.

Villig til noe vern

Leder Gunnar Båsen i Sigdal og Eggedal skogeierlag vil primært ikke ha ytterligere vern i området, men er villig til å akseptere det minste vernealternativet.

– Jeg synes vi på grunneiersiden har strukket oss langt. Hvis vi ikke får gjennomslag for dette nå, er det ikke håp for grunneiere om å få til en konstruktiv prosess rundt vern i fremtiden, sier Båsen.

– *Naturvernerne mener mange verdifulle områder blir utelatt dersom det minste alternativet blir valgt?*

– Det er vår. Hvis det utenfor et eventuelt reservat vil finnes kjerneområder med store biologiske verdier, skal de uansett ikke hugges. Og dersom en grunneier i verste fall tar motorsaga fatt så betyr det null i den store sammenhengen.

Vrient for fylkesmannen

I midten av januar utløp fristen for den lokale høringen om vern av området. Om lag 150 instanser har sendt sine synspunkter på verneforslagene til Fylkesmannen i Buskerud. Noen går for det største verneforslaget, mens flertallet går for skogeiernes forslag om vern av 98 kvadratkilometer, forteller direktør Bertil Anderson ved Fylkesmannens miljøvernavdeling.

– Det blir ganske vanskelig for Fylkesmannen å lage sin anbefaling, innrømmer Anderson.

Innen utgangen av mars regner Fylkesmannen med å avgi sin innstilling til Direktoratet for naturforvaltning (DN). Deretter sender DN sitt forslag ut på nasjonal høring, og til slutt havner saken på miljøvernminister Helen Bjørnøys bord. Bjørnøy har flere ganger tatt til orde for økt skogvern, noe hun også har støtte for i Soria Moria-erklæringen. Samtidig slår erklæringen fast at vern «så langt som mulig» skal baseres på frivillighet.

■ Audun Garberg

Naturvernforbundet fikk mest omtale

■ Blant de norske miljøorganisasjonene fikk Norges Naturvernforbund mest medieomtale i 2005, viser en oversikt fra Norsk Samfunnsbarometer som overvåker riks-, regional- og nettaviser. Blant de 15 organisasjonene i undersøkelsen havnet Naturvernforbundet med 4356 artikler på en fjerdeplass etter Røde Kors, Nei til EU og Redd Barna. WWF endte på sjuendeplass (2878 artikler), tett fulgt av Natur og Ungdom på åttende (2750) og Bellona på niende (2749). Framtiden i våre hender ble omtalt i 1712 artikler og fikk dermed ellevteplass.

Etikk er in

■ 2006 blir året det etiske forbruket får sitt gjennombrudd. Spesielt økologisk mat kommer til å bli betraktelig mer utbredt, spår Opinion. De har laget en trendanalyse som peker ut de ti viktigste trendene i Skandinavia i året som kommer.

– Vi snakker om etisk materialisme, et annerledes og mer bevisst forbruk. Dette handler ikke om å gå tilbake til nullforbruk, sier Kristin Undheim, direktør i Opinion.

En spørreundersøkelse viser at hele 73 prosent av de norske forbrukerne synes at det er viktig eller ganske viktig å være etisk bevisste når de handler. Spesielt er de opptatt av at produsenten ikke benytter seg av barnearbeid og at varen er miljøvennlig.

Etikk har blitt en businessrend. Også etablerte selskaper, for eksempel Nike, lanserer produkter som er etisk produsert.

Selv om folk er villige til å betale litt ekstra for etiske varer må prisene enda mer ned og varene må bli lettere tilgjengelige for å drastisk øke salget. Økologisk mat vil bli det første som når massene, spår Undheim.

Avslo ulvefelling

■ Miljøvernminister Helen Bjørnøy avslo i begynnelsen av februar søknaden om felling av ulv i Elverum kommune. Hun viser til at bestandsmålet for ulv ikke er nådd, skadene på sau ikke av en slik karakter at de tilsier felling, og at tilbudet om forebyggende tiltak ikke er tilstrekkelig utnyttet.

HARDANGERBRUA KAN TRUE VILLREINEN

Hardangerbrua vil bidra til mer enn en dobling av trafikken over Hardangervidda. Kan villreinen på vidda tåle belastningen?

Hardangerbrua er nå vedtatt i Stortinget. Brua skal erstatte dagens ferje mellom Brimnes og Bruravik over Hardangerfjorden, og gjør riksveg 7 over Hardangervidda til den raskeste veien mellom Bergen og Oslo. Villreinstammen på Hardangervidda vil med dette oppleve

mer enn en dobling av biltrafikken i sine leveområder frem til 2020. Hardangervidda er i dag hjem for den største villreinstammen i Europa, og er kjerneområdet i det sørlige, europeiske villreinområdet i Norge. Takler den trafikken?

Krever store arealer

Villreinen er den av våre hjortedyr som bruker størst areal. Den opererer i store flokker, noe som gjør det nødvendig med

store arealer for å brødfø flokken. I tillegg er vår-, sommer- og vinterbeitene adskilte, noe som også gjør det nødvendig med store tilgjengelige arealer.

En høyt trafikkert vei, som deler arealene i to, vil gjøre trekket vanskeligere for reinen. Det har vært vist flere ganger, blant annet i en rapport om helårsveg over Hardangervidda som ble framlagt i 2001. Her beskrives vinterstenging som det beste alternativet for villrein, natur og miljø, mens bygging av Hardangerbrua fremholdes som verst.

Vegen en stor barriere

For å gjøre det mulig for villreinen å trekke til sine vinterbeiter, og på grunn av

det værharde klimaet, har riksveg 7 vært vinterstengt i flere perioder. Vegen var permanent vinterstengt frem til 1985, og sterke krefter arbeidet for en vinterstenging etter at Lærdalstunnelen åpnet i 2000, men nådde ikke frem. Brøytekanter og trafikk utgjør en stor barriere for villreinen. Nå utredes det bygging av tunneler på veien, som skal sikre

Maleriet «Bruer og ferge i Hardanger, fritt etter Tidemand og Gude» fra 1995, av Rolf Groven, er en klar kommentar til Hardangerbrua.

vinterferdselen både for rein og kjøretøy. – Statens vegvesen region vest utarbeider nå en rapport, der en lang rekke alternativer for tunneler på Hardangervidda drøftes. Alternativene spenner fra noen korte tunneler, til en lang tunnel under hele Hardangervidda på i underkant

Riksveg 7 går tvers over Hardangervidda. Nå utredes bygging av tunneler i milliardklassen for å redusere belastningen på villreinen.

Hardangervidda-villreinen er sannsynligvis restene av villreinstammen som levde mye lenger sør i Europa for 20–30 000 år siden.

Villreinen opererer i store flokker, og trenger dermed store, sammenhengende arealer for å brødfø seg. Veger og andre inngrep gjør at leveområdene fragmenteres.

områdene der det eventuelt skal bygges tunneler.

– Det er ikke vits i å bruke mer enn en milliard kroner på å legge til rette for villreinen, hvis det skal gå scooterløyper, turløyper og andre ferdselsårer som holder villreinen borte likevel, i samme område, sier Juell.

Vil skrinlegge brua

I 2000 kjørte i snitt 850 biler over Hardangervidda hver dag. Dette vil øke til 1750 biler i snitt hver dag i 2020, med Hardangerbrua på plass. Brua skal finansieres med bompenger, og selv om vintertrafikken over vidda er langt lavere enn sommertrafikken, vil det være vanskeligere å få gjennomslag for vinterstenging når dette fører til direkte inntektstap for bompengeselskapet. Det øker også preset for å bygge tunneler på vidda. Norges Naturvernforbund sendte et brev til stortingspolitikerne i forbindelse med behandlingen av brusaken, der de skrev at kostnaden for tunnelene burde ha vært regnet med i prisen på brua, og at de to prosjektene burde ha vært behandlet samtidig av Stortinget. På grunn av landskapsinngrepene ved Hardangerfjorden, presset for vinteråpning av vegen, manglende konsekvensutredninger og dårlig utredet ferjealternativ ba Naturvernforbundet om at Stortinget skrinla hele bruprojektet.

Blåmandag?

Naturvernforbundet er også bekymret over at brua kan konkurrere med Bergensbanen, og føre mer trafikk over fra jernbane til veg. Brua vil forkorte reisetiden mellom Bergen og Oslo over Hardangervidda med 20 minutter, mens reisetiden med tog på Bergensbanen har vært konstant de siste årene, store utbygginger til tross. Den virkelig tidsbesparende utbyg-

gingen, Ringeriksbanen mellom Oslo og Hønefoss, er skjøvet ut i det uvisse.

– Vi frykter at økonomien i prosjektet er så dårlig at det tvinges frem en helårsveg over Hardangervidda, for å sikre finansieringen til Hardangerbrua. Den beste løsningen for villreinen er vinterstenging av vidda. Nå finnes det alternative vegar både nord og sør for Hardangervidda, hvis man skal mellom Øst- og Vestlandet. En bygging av tunneler fjerner noen barriereeffekter, men kan øke barrierene andre steder, på grunn av den store mengden steinmasser, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet.

Han mener Stortinget ikke har blitt forelagt alle økonomiske og økologiske konsekvenser av brua.

– Dette kan bli en økonomisk blåmandag av dimensjoner. Hvis brua tvinger frem tunnelbygging på Hardangervidda, blir prisen fort over tre milliarder kroner, sier Haltbrekken.

Oldtidens reinetere

Norge har rundt 90 prosent av den europeiske reinen, og de siste restene av villrein. Hardangervidda er det største villreinområdet i Norge, og reinen som er her innvandret fra sørligere deler av Europa etter siste istid. I den verdensberømte Chauvet-hulen i det sørøstlige Frankrike, som er full av hulemalerier daterte til å være rundt 30 000 år gamle, er det funnet bilder av rein.

– Vi vet også at dietten til cro-magnon-mennesket besto av store mengder rein. Villreinen vi har på Hardangervidda, i Setesdal og i Nordfjella er restene av reinbestanden som levde lenger sør i Europa på den tiden. Reinen kan faktisk ha vært grunnlaget for menneskets framvekst og etablering i Europa. Det er veldig fascinerende og inspirerende å vite at vi har ansvaret for å forvalte en slik art. Det gjør at du løfter blikket over de daglige diskusjonene om jaktkvoter og bestander, sier Olav Strand.

■ Kristian S. Aas

Foto: Per Jordbøy NINA

Frykter samlet miljøeffekt

Barentshavet er et av verdens mest produktive havområder, og miljøtilstanden er relativt god. Oljeboring, langtransportert forurensning, klimaendringer og ulovlig fiske truer imidlertid idyllen. Og forskerne vet svært lite om den samlede effekten av truslene.

I forberedelsene til en helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet har det blitt gjennomført flere utredninger av miljøkonsekvensene fra ytre påvirkning av havområdet. Selv om man i dag vet en del om hvordan økt aktivitet og eventuelle ulykker vil påvirke Barentshavet, vet man lite om hvilken samlet effekt de ulike faktorene vil ha – såkalte synergieffekter.

– Dette er et av de store kunnskapshullene for Barentshavet. Hva skjer hvis vi for eksempel får en kombinasjon av overfiske, langtransporterte miljøgifter og et oljesøl? Så har vi selvsagt også klimautfordringen som er kanskje den aller sterkeste påvirkningen på det marine økosystemet, sier seksjonsleder Bjørn Fossli Johansen ved Norsk Polarinstitutt.

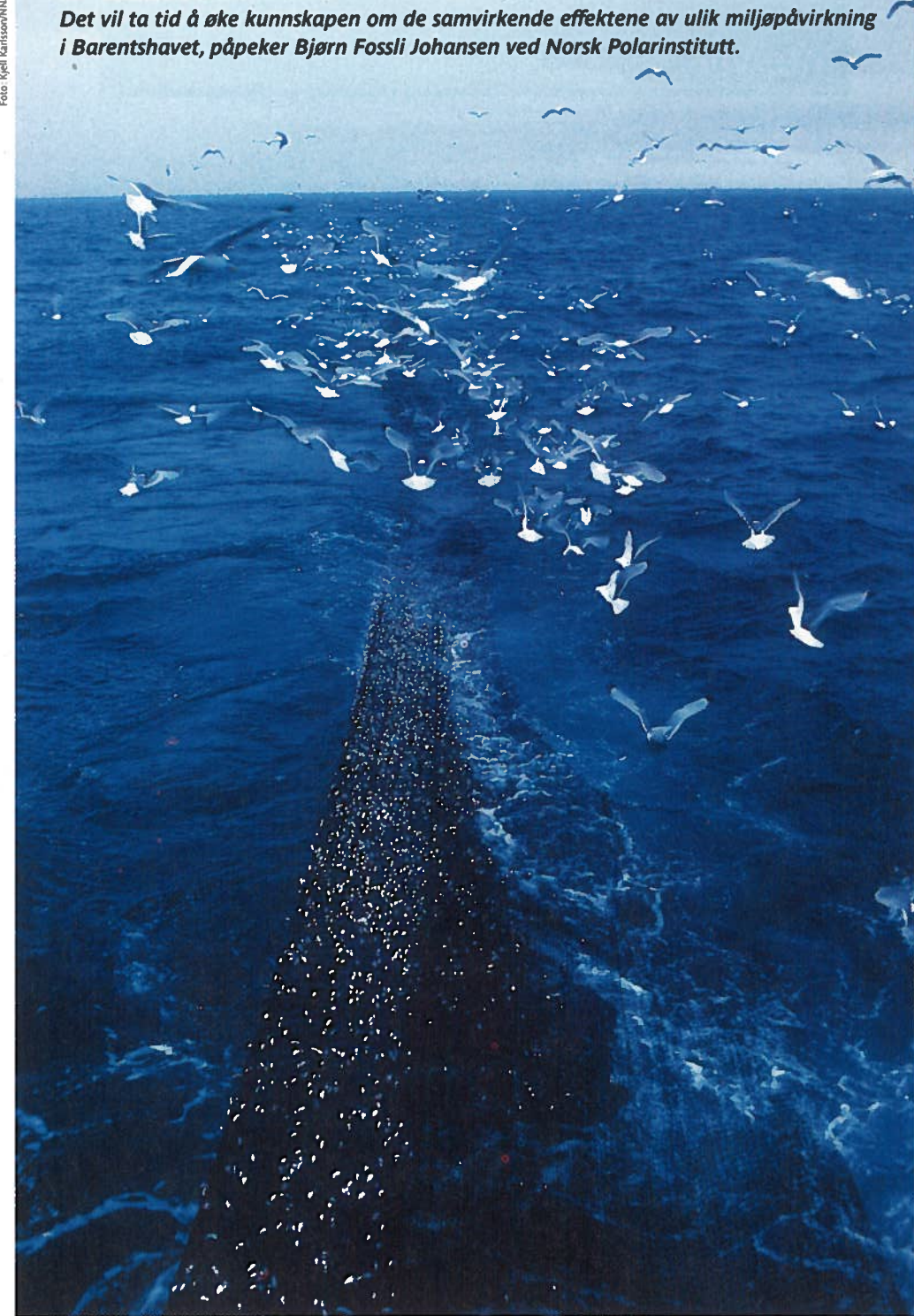
Føre var

Før påske skal regjeringen legge frem sin forvaltningsplan for Barentshavet. Da skal hensynet til fisk, havmiljø og petroleumsvirksomhet avveies.

– *Hvordan kan politikerne forholde seg til usikkerheten rundt synergieffekter når de nå utformer forvaltningsplanen for området?*

– Beslutningen må tas under stor usikkerhet. Et vanlig prinsipp man følger da er å være føre var, for det vil ta tid å øke

Foto: Kjell Karlsson/NINA Samfoto

Det vil ta tid å øke kunnskapen om de samvirkende effektene av ulike miljøpåvirkning i Barentshavet, påpeker Bjørn Fossli Johansen ved Norsk Polarinstitutt.

kunnskapen om de samvirkende effektene, påpeker Fossli Johansen.

– Fordel av klimaendringer

Forskningsdirektør Ole Arve Misund ved Senter for marint miljø ved Havforskningsinstituttet trekker frem langtransportert forurensning, klimaendringer og fiskeri som de tre eksterne faktorene med størst påvirkning på Barentshavet i dag.

– Fiskeri utøver en betydelig innflytelse, men de fleste bestandene i Barentshavet har vi forvaltet på en bra måte. Torskebestanden er i noenlunde bra forfatning, det er en stor seibestand og hyse-

bestand og så videre.

– Av klimaendringene begynner man å se effekter som forandring i innslaget av ulike bestander, man begynner å få kolmule inn, loddra trekker nordover og det har gitt veldig oppsving i sildefiskeriene. Fiskeriene har hatt fordel av de klimaendringene som har vært så langt, fastslår Misund.

Langtransporterte miljøgifter svekker reproduksjonsevnen til noen av artene høyt oppe i næringskjeden, for eksempel isbjørn og fugl.

– Det skyldes mer en samlet effekt av flere, enn én enkelt miljøgift, påpeker Misund. ■ Audun Garberg

Vil tredoble skogvernet

Miljøvernminister Helen Bjørnøy vil tredoble vernet av produktiv skog i Norge. Statsråden vil dessuten endre miljøavgiftene og kutte i biltrafikken.

Helen Bjørnøy har hatt fire strie måneder i statsrådstolen. Først dumpet utbyggingen av Hatteberg-vassdraget i statsrådets fang. Etter det har det gått slag i slag med klimaforhandlinger, strandsonespørsmål, rovdyr og FN-konferanser om kjemikalier og energi i Dubai før et hemmeligstemplett utkast til Barentshav-plan lakk ut i februar. Bjørnøy er fast bestemt på å «gjenreise Norge som foregangsland i miljøpolitikken».

– Innen når skal det skje?

– Vi er i full gang. De siste årene har man brukt store ord i miljøspørsmål, men det har vært begrenset med handling. For meg er det viktig å omsette ordene til handling. For det andre har det vært en tydelig økonomisk nedprioritering av miljøvernet, noe man kan se på budsjettet til Miljøverndepartementet. Så er det også en endring på profilen. Ett eksempel er at vi nå lager en handlingsplan for forholdet mellom bistand og miljø.

Frykter forlis

I begynnelsen av februar lakk et utkast til forvaltningsplanen for Barentshavet ut via Sametingets nettside. Miljøorganisasjonene raste og kalte utkastet en skandale fordi verken «petroleumsfrie områder» eller «vern» var nevnt.

– Hva anser du som den største miljøtrusselen i Barentshavet?

– Det kommer an på om man tenker på kort eller lang sikt. Det er stor faglig

Forvaltningsplanen for Barentshavet er en kontroversiell sak som miljøministeren har måttet håndtere. Miljøvernorganisasjonene har ikke jublet over resultatet, så langt.

enighet om at den største trusselen er at et skip fullt av olje skal forlise. På lang sikt er det avhengig av hva slags aktivitet som skal finne sted i Barentshavet parallelt med utviklingen vi ser i klimaet. Hvis kloden varmes opp med to grader, vil oppvarmingen i Arktis være mellom 6 og 8 grader. Da vil det skje store endringer der. På lang sikt kan klimatrusselen være alvorlig.

– Hva er viktigst for Norge, fisken i Barentshavet eller oljen?

– Grunnen til at en satte i gang forvaltningsplanarbeidet var at man ønsket å se på mulighetene for sameksistens mellom ulike aktiviteter. Det arbeidet er godt i gang, og det er ikke fattet noen politiske beslutninger enda.

Økt skogvern

– I dag er 1,4 prosent av den produktive skogen i Norge vernet. Hvor mye skal være vernet før neste stortingsvalg?

– Vi skal opp til 4,5–4,6 prosent. Det er det nivået vi faglig sett må ha. En del ble gjort i høst, i tillegg er vern av Trillemarka-Rollagsfjell et av vårens store tema. Størrelsen på verneområdet vil bli avgjort i løpet av våren, regner jeg med.

– Hvor lang tid vil det ta å komme opp til forskernes anbefaling for skogvernet?

– I utgangspunktet tenker jeg at vi har ganske liten tid hvis vi skal gjenreise Norge som miljønasjon. Da kan vi ikke være en sinke på de tre hovedområdene miljøgifter, klima og biologisk mangfold. Derfor kan vi ikke se dette i 20-årsperspektiv. Nå tar vi Trillemarka, vi holder på med frivillig vern, vi skal kartlegge verneverdiene i prestegårdsskogene som eies av Opplysningsvesenets fond, og vi skal kartlegge forskjellige skogtyper.

– Norske reiseiere fikk i 2005 erstatning for 2000 dyr tatt av kongeørn. Fungerer erstatningsordningene som de skal?

– Det er en kontinuerlig diskusjon om dokumenterte og udokumenterte tap til rovdyr. Rundt 10 prosent av tapene av sau og 5 prosent av reintapene er dokumenterte. På den andre siden er det lettere å dokumentere tap til ulv og bjørn, enn gaupe, jerv og kongeørn. Det er ingen indikasjoner som tyder på at erstatningsbeløpene ikke er riktige. Jeg tror vi tross alt har en ganske god ordning på det.

Vil forby gifter

– Vil det virkelig komme et forbud mot miljøgifter i forbruksvarer?

– Ja, jeg har bedt SFT om å utrede det, og det er min klare målsetning å få på plass et slikt forbud.

– Mattilsynet ønsker en grundigere kartlegging av miljøgifter i norske havner og fjorder. Vil det bli gjort?

De siste årene har man brukt store ord i miljøspørsmål, men det har vært begrenset med handling. For meg er det viktig å omsette ordene til handling.

Foto: Audun Garberg

– Det er satt av en større sum i årets budsjett for å arbeide med kartlegging og overvåking av miljøgifter. 1. februar var de fylkesvise kartleggingene og tiltaksplanene for slike områder klare, og vi arbeider videre med saken. Dette er et prioritert arbeid. I tillegg er oppryddingen av 91 av de aller mest forurensede grunnområdene til lands ferdigstilt. Arbeidet har pågått i seks år, og er akkurat avsluttet.

Endrer avgiftene

– Er det akseptabelt dersom de norske utslippene av klimagasser øker også i 2006?

– Det vil i hvert fall ikke være ønskelig. Jeg skal gjøre alt som er mulig for å få til å redusere utslippene. Pilen går i feil retning, og det er ikke bra.

– Hva har du hittil gjort for å redusere utslippene?

– Det store løftet er å realisere CO₂-fangst og deponering. At vi kan realisere det, er takket være et iherdig arbeid i mange år fra miljøorganisasjonene. Så har vi startet arbeidet med sektorvise klimahandlingsplaner. Der skal vi også ha sektorvise mål, sier Bjørnøy og lover at disse planene skal komme i løpet av året.

– Vegtrafikken vil bli tatt opp i de sektorvise handlingsplanene. Vi vil satse på utbygging av kollektivtrafikken, å bruke plan- og bygningsloven som redskap for å minske transportbehovet, og redusere utslippene

med biler som forurensner mindre.

– Hva er mest effektivt: Å redusere bilbruken eller å satse på alternative drivstoff og teknologi?

– Ja takk, begge deler! I deler av landet er det ikke mulig å satse kollektivt. Samtidig er halvparten av alle bilturer under en kilometer lange, så vi må også tenke på gang- og sykkeltrafikk for å nå våre mål.

I forbindelse med budsjettet for 2007 skal vi nå i mars ha vår første budsjettkonferanse, og vi jobber tett med Finansdepartementet om skatte- og avgiftspolitikken. Vi ønsker å snu den slik at den stimulerer miljøvennlig adferd. Prinsippet om at forurensner betaler er viktig, men det er også viktig å stimulere handlinger som gjør at vi endrer vår adferd, sier Bjørnøy og nevner biodiesel og hybridbiler.

– Så her kan vi forvente oss noe i statsbudsjettet?

– Ja, jeg kan ikke forskuttere noe resultat, men vi jobber med det.

Satser på biodrivstoff

Statens forurensningstilsyn (SFT) la i høst frem en analyse av aktuelle tiltak for å kutte utslippene av klimagasser.

– Hvilke av forslagene fra SFT er mest interessante?

– Blant annet arbeider SFT og Vegdirektoratet for å få til økt satsing på biodrivstoff. Det er områder som det er lettere å

gripe fatt i ganske fort, og gjøre konkrete tiltak.

– Kan vi forvente at noen av tiltakene vil bli satt i verk i løpet av året?

– Ja.

– Flere tiltak?

– I utgangspunktet tenker jeg at alle tiltak det er mulig å få til, ønsker jeg å få til. Så er det problemstillinger som dukker opp underveis og gjør at vi blir forsinket. I nybrottsarbeid er det problemer man ikke vet at man kommer borti, enten i jus, teknologi eller noe man må avveie opp mot internasjonalt lovverk.

Ideologisk beslutning

– Hva er du mest fornøyd med å ha fått til etter at du ble miljøvernminister?

– Å ha offentliggjort alle bakgrunnsrapportene i forbindelse med utdelingen av 19. konsesjonsrunde på norsk sokkel. Det er avgjørende i et demokrati at alle har innsyn i faglige vurderinger. For meg var dette en ideologisk viktig beslutning. Så kan det godt hende at noen av verneområdene vi har vedtatt vil være de som på lang sikt får størst betydning for miljøet, sier Bjørnøy og nevner til slutt utredningen om forbud mot miljøgifter i forbruksvarer.

– At dette spørsmålet blir utredet virker også forebyggende på importører og produsenter. ■ Audun Garberg og Kristian S. Aas

Representanter fra øya har gjort seg bemerket i NM i pløying med hest.

Ingen murer i miljøfengslet

Norges, og kanskje verdens, første miljøfengsel utvikles på Bastøy i Oslofjorden. Øyperlen skjøttes og forvaltes av innsatte og ansatte ved Bastøy fengsel, og økologisk filosofi benyttes aktivt i kriminalomsorgen.

– Pløying med hest er kultur!

Trond Rygh er engasjert. Som gårdsfullmektig på Bastøy er han en av de ansvarlige for å forene kriminalomsorg og økologi på øya med det rike kulturlandskapet. Han er ansvarlig for jordbruk, skogbruk og hagebruk her, og holder styr på 40 innsatte og fem ansatte.

– Vi vil satse på å holde den gamle kunnskapen i hevd. Mange av de innsatte blir fascinert av samspillet i naturen, som de får demonstrert til fulle her. Her lærer de hvordan gress og halm blir til kompost ved hjelp av mikrober, kjøres ut på jordene og blir til korn og grønnsaker. Er det ikke fantastisk? I ett gram jord er det mellom 100 og 300 millioner bakterier, opp til 20 millioner sopper, hundretusenvis av alger... Dette fascinerer de innsatte, og det fascinerer meg også, sier Rygh.

De innsatte på Bastøy har alle typer dommer, bakgrunner og historier. Felles

Bastøy ligger idyllisk til i Oslofjorden, og minner ikke akkurat om et fengsel.

er at de er dømt for relativt alvorlige lovbrudd, og soner den siste delen av straffen her.

– Vi skal være en mellomvei over til samfunnet, og sluse folk ut til skolegang eller jobb. Et viktig moment her er tillit og ansvar. De må lære at de kan lykkes med noe. Mange av de som sitter her har en følelse av å aldri lykkes. Vi snakker til dem som vanlige mennesker, håndterer dem med respekt og gir de innsatte ansvar. De får oppgaver som de trives med, lærer å like og kan håndtere, forteller Rygh.

Vi får se skoghogst på gamlemåten. Trærne hogges riktignok med motorsag, men deretter fraktes de med hest til lagringsplassen. Hestene virker vanskeligere å styre enn en traktor, men bidrar nok med langt mer humor.

– Husdyra er sentrale i det arbeidet vi gjør. Vi skal motivere og stimulere til ansvar. Overfor husdyr føler alle ansvar, sier Rygh.

NM i pløying

Før 1900 var det syv gårdsbruk på Bastøy. De drev jordbruk og fiske, og solgte varene sine i Horten. Ved forrige århundreskifte kjøpte staten øya, og brukte den som barnehjem frem til 1967. Deretter ble øya institusjon for alkoholikere frem til rundt 1980, før Bastøy fengsel ble opprettet i 1984.

– Frem til 2000 drev vi konvensjonelt jordbruk, med kunstgjødsel og maskiner. Men da bestemte vi oss for en gradvis omlegging til økologisk landbruk, noe som har gått over all forventning. Det er sandjord her, med lite humus og nitrogenreserver i jorda, så vi var litt skeptiske. Men det har ikke vært problemer med det. Vi planter mye kløver, som gir tilførsel av

nitrogen til jorda. Generelt forsøker vi å gjødsla jordlivet, ikke plantene. Det går veldig bra, forteller Rygh.

I tillegg gjør driftsformene at de hevder seg i relativt eksotiske idretter.

– Vi ble nummer to i NM i pløying med hest et år, og nummer fem i nordisk mesterskap. Vi har også arrangert både NM og nordisk i pløying her på øya, forteller Rygh engasjert.

Lager maten selv

Både grønnsaker og kjøtt produseres på øya. Kjøkkenet forsøker å benytte seg av økologiske produkter, hvis de må kjøpe inn mat utenfra. Egen sjark har de også, til fisking. I tillegg har de innsatte bygd eget fjøs.

– Det ble bygd med egen arbeidskraft. Det tok fem år, men jeg mener at det må være en av de beste måtene å bruke skattepengene på: Det bidro til god læring! Tidligere har vi hatt litt problemer med hærverk og sabotasje i fjøset, men etter at dette sto ferdig er problemene borte. Alle vet at det er innsatte som har bygd det, forteller Rygh.

Læring skjer også på mer konvensjonelle måter.

– Her kan de innsatte ta grunnkurs i naturbruk, friluftsfag, husdyrbruk, plant-

Hesten brukes fortsatt aktivt i gårdsdriften på Bastøy.

edyrking og skogbruksfag. Vi har moduler som hver varer ti uker, med eksamen på enden. Og vet du hvem som er mest nervøs når eksamen nærmer seg? Det er banksjefer og advokater og sanner. Gutten i gata er iskald, finnes ikke nervøs, ler Rygh.

Aktivitetsplikt

Til sammen er det 115 innsatte på Bastøy. De som ikke deltar i jordbruket, deltar i andre driftsoppgaver. Det er aktivitetsplikt for de innsatte. Her er det ikke noe snakk om å bli innlåst 23 timer i døgnet. Ferjemannskap, renhold, byggtkniske oppgaver, mekanikk, matlaging og vedlikehold er bare noen av oppgavene som løses av innsatte og ansatte i fellesskap.

– Øya er et landskapsvernområde, og den skjøtselen av kulturlandskapet som vi driver, er vi pålagt av fylket. Vi bruker det aktivt overfor de innsatte, noe som tydelig gir ny selvtillit. Vi prøver å følge humanøkologiske prinsipper, lære folk hva som er deres plass i naturen. Dermed er de bedre rustet til å lære mer. Mye mer, sier Rygh.

■ Kristian S. Aas

Trond Rygh er gårdsfullmektig på Bastøy, og er fascinert av samspillet i naturen. Han er en ivrig forkjemper for økologisk fengsel.

Foto: Kristian S. Aas

Og så er det såååå billig! Shaun Jack konstaterer at utvalget av miljøvennlige varer er betraktelig bedre i Sverige.

Ikke så harry likevel?

Svenskehandelen har fått et friskt pust av miljøorienterte forbrukere. Nå hamstrer kjøpelystne nordmenn miljøvennlige varer og smugler reseptbelagt naturmedisin. Men betyr det at de er mer opptatt av miljøet?

En lørdag morgen da kjøleskapet var tomt bestemte jeg meg for å dra på «research tur» til Sverige. Bussen gikk fra Oslo klokken ti med to svensker og meg som passasjer. Eventyret hadde begynt...

Tradisjonelt sett er svenskehandelen forbundet med kjøp av billig tobakk, mat og alkohol. Dette er en praksis som er vanskelig å forandre, men noe har likevel endret seg.

– Vi får daglige henvendelser fra nordmenn som vil kjøpe økologiske viner. Dette er et fenomen som har kommet de siste årene og det er stadig voksende, forteller Anita Eliasson, butikksjef for et av Strømstads to Systembolag. To alkoholutsalg i et tettsted med rundt 11 000 innbyggere er ikke dårlig. Ironisk nok ligger begge i Oslovägen.

Systembolaget tilbyr et vidt utvalg av økologisk vin, øl og brennevin. Øko-varene er

blandet inn sammen med de andre varene og rangert etter pris. Dette er gjort med hensikt for å ikke signalisere at øko-varer er annerledes eller dårligere. For 185 svenske kroner får man en treliterskartong med rød øko-vin fra Argentina. Eller hva med 60 svenske kroner for en flaske hvit øko-vin fra Frankrike?

Matvarebutikk

Inne i dagligvarebutikken Konsum er det minst like mange nordmenn som på Systembolaget. Det finnes 140 miljømerkede dagligvarebutikker i Sverige, dette er en av dem. Butikken er preget av den sterke norske representasjonen. Det opereres i norske kroner, prisene er omregnet til norsk valuta på de mest kjøpte varene og norske aviser selges i kassen.

En uhøytidlig undersøkelse utført av Natur & Miljø bekrefter at utvalget av miljøvennlige og økologiske varer er betydelig bedre enn hjemme. Mellom hyllene svirrer to ivrige shoppere fra Horten på leting etter økologisk havregryn.

– I dag kommer vi i ens æren for å kjøpe økologiske varer, forteller Kari Egeberg og Jan de Vibe.

Ekteparet Kari Egeberg og Jan de Vibe kommer ofte til Strømstad for å kjøpe øko-varer.

– Vi kjøper mer og mer økologiske produkter. I Sverige er vareutvalget veldig bra og prisene er omtrent de samme som på ikke-økologiske varer. Det gjør valget veldig enkelt, sier Kari. De spiser økologisk mat fordi de tror det er sunnere, det er miljøvennlig og det smaker bedre. En vinn-vinn-situasjon med andre ord, forteller de før de toger videre på leting etter økologisk honning.

Helsekost

Siden det virker som nordmenn er opptatt av sunn mat burde helsekostbutikken også nytte godt av strømmen fra nord. Men en app tur innom Life får et overraskende resultat, vi blir fortalt at nordmenn ikke kommer hit for å kjøpe bønner eller te.

– Det de kjøper mest av er glukosamin. De er helt gale etter det og kjøper gjerne 20–30 pakker om gangen. Jeg kan ikke huske å ha solgt produktet til én eneste svenske, forteller Dina Umbach, som arbeider i Strømstads eneste helsekostbutikk, Life.

Glukosamin regnes i Norge som et legemiddel. Foreløpig finnes det ingen godkjente glukosaminpreparater på det norske markedet. Ønsker en pasient å prøve det, må legen skrive en søknad og middelet må importeres av pasienten eller via et apotek. Stoffet kan blant annet bremse utviklingen av revmatisme eller leddgikt. I Sverige blir produktet sett på som et kosttilskudd og selges i enhver helsekostbutikk til harry-nordmenns store glede.

Fram og tilbake

Et hvert eventyr må ta slutt, og samtidig som solen går ned var det også min tur til å sette nesen mot gamlelandet. Bussen kom presis. Etter å ha lesset om bord kvoten min med øko-vin, øko-mat og ikke fullt så økologisk godteri, lente jeg meg fornøyd tilbake i setet. Også denne veien var vi bare tre passasjerer, de samme to svenskene og meg.

Jeg var strålende fornøyd med dagens fangst og var på vei til å endre syn på den berømte harry-handelen da vi plutselig ble stående fast i en enorm kø av personbiler som skulle over grensen. Og akkurat da jeg trodde at nordmenn hadde begynt å tenke på miljøet og naturen, dukket et talende bevis på det motsatte opp. Så det er mulig at de to norske damene som stod å diskuterte høylydt i Konsum-butikken om kyllingen på ICA rundt hjørnet var 2 kroner billigere, er mer representative en øko-havregrynentusiastene fra Horten.

■ Pernille Berg (tekst og foto)

Det er ingen trengsel om plassene på bussen til Sverige.

Reis kollektivt til Sverige

Her er noen selskaper som kjører kollektivt over grensen:

Säffle bussekspress tilbyr dagsturer t/r til 220 kroner fra Oslo til Göteborg. De har syv avreiser daglig og turen tar 3 timer og 45 minutter. www.safflebusen.se

Timeekspresen har ruter fra Oslo hver time til Strømstad og Ørje. Turen fra Oslo tar rundt 2,5–3 timer og koster 150–200 kroner. www.timeekspresen.no

Se også Eurolines www.eurolines.no og NOR-WAY bussekspress www.nor-way.no

Tog
NSB har flere avganger om dagen, fra Oslo i retning Göteborg og fra Trondheim over Storlien. Hvis man er tidlig ute kan man kjøre så langt man vil for 199 kroner. www.nsb.no

Slik blir svenskehandelen litt mer miljøvennlig:

- Kjør kollektivt.
- For å gjøre turen billigere og mer miljøvennlig hvis man kjører bil, fyll den opp med både med passasjerer og varer.
- Svenskene har mye bedre utvalg i økologisk mat enn de fleste nordmenn er vant til. Du kan for eksempel finne økologisk iskrem, juice og øl i en del dagligvarebutikker.
- Kjøpe miljømerkede og økologiske varer. Varene har konkurransedyktige priser og er minst like gode.
- Svenskene merker sine produkter blant annet med Svanemerket vi kjenner også fra Norge. Det andre heter Bra Miljöval og drives av Svenska Naturskyddsföreningen. EUs blomst er også hyppig brukt.
- Det er mange flotte steder i Sverige. Dra med familien eller venner og kombiner en hyggelig tur med shopping.

KART TIL MERKE-JUNGELEN

Miljømerkene florerer. Hva betyr de ulike merkene? Hvilke kan garantere deg at produktet du kjøper er miljøvennlig, og hvilke er knapt verdt etiketten de er trykt på?

Trendforskere spår et gjennombrudd for etisk og økologisk forbruk i 2006, og maten går foran. Flere matvarekjeder melder om 30–40 prosent økning i salget av økologisk mat i fjor. Flere festivaler og trendsettende arrangementer satser på økologisk mat. Samtidig kommer det stadig flere miljømerkede og økologiske produkter innen klær, bygningsmaterialer, turisme, elektronikk og andre vare- og tjenestegrupper. Miljøvennlig forbruk er trendy.

Derfor er det viktig å få oversikt over merkejungelen. Mer enn 20 forskjellige miljømerker er i bruk. Vi har delt opp merkene i fire forskjellige kategorier, etter hvilke krav som stilles til bruk av merket, og hvor mye det forteller deg om produktets miljøvennlighet. Noen merker, som for eksempel den nordiske Svanen, EUs blomst eller den tyske Blå Engel, går gjennom hele produktets livsløp for å sikre seg at produktet er blant de beste av sin sort. Andre merker tar kun utgangspunkt i en eller et par parametre, som for eksempel det amerikanske Energy Star, eller Grønt Punkt: Du vet at Energy Star-merkede varer er innenfor USAs regelverk når det gjelder energiforbruk. Men du vet ikke om det er miljøgifter i produktet, hvor mye eller hvilken energi som er brukt til å produsere det, eller om det har innvirkning på inn klima eller allergi.

Tror logoer er miljømerker

Så har du merkene som egentlig ikke er miljømerker, men kan se slik ut. WWF gir bedrifter lov til å bruke sin panda på produkter, hvis produsenten har en samarbeidsavtale med WWF. Det stilles ikke noen miljøkrav til produktet. Merket «Spesialitet» på norske matvarer forteller at maten er en lokal spesialitet, men ikke noe om miljøvennligheten. Det samme gjelder andre merker, logoer og lignende som bedrifter setter på sine varer, som kan gi et inntrykk av at produktet er miljøvennlig, men i realiteten ikke betyr noen ting.

– Mange tror for eksempel at logoen til papirprodusenten Hippo er et miljømerke. Produktene deres er miljøvennlige, men logoen er bare en bedriftslogo. Lilleborg har også et merke på mange av sine rengjøringsprodukter, der det står

«Miljøinformasjon». Den kan til forveksling minne om Svanemerket, men er absolutt ikke kontrollert av noen tredjepart, forteller Håkon Lindahl i Grønn Hverdag.

Prosess og produkt

I tillegg til denne skogen med merker, har du sertifiseringsordningene EMAS, ISO14001 og Miljøfyrtårn. De sier heller ingenting om produktet, men garanterer at bedriften har et system for miljøstyring, kontinuerlig arbeider med å gjøre prosessene mer miljøvennlige, og åpner for ekstern kontroll av dette. De er altså ikke produktmerker, men prosessmerker.

– Jeg tror merkejungelen kan være forvirrende for folk. Svanemerket er godt kjent, men de siste undersøkelsene viser at bare 15 prosent kjenner til EU-blomsten, som er et akkurat like seriøst merke, sier Lindahl.

Viser vei

– Det er viktig at forbrukerne vet hva merkene står for, men jeg tror forbrukerne vet hvilke merker de kan stole på, sier Alvild Hedstein i Stiftelsen Miljømerking. De administrerer bruken av Svanemerket og EU-blomsten i Norge.

– Svanemerket skal være et merke for de beste produktene av sin type. Alle skal ikke kunne få Svanen, da må kravene skjerpes. Vi skal vise vei til de produktene som er aller minst miljøskadelige innen de bransjene vi dekker, sier Hedstein.

Hun er skeptisk til bruk av en del andre merker, blant annet bruken av skogmerket FSC på trykksaker.

– FSC er en sertifiseringsordning for skog. Når det sprer seg til trykksaker, betyr det ikke annet enn at papiret er laget av sertifisert trevirke. Det sier ingenting om kjemikaliebruk, bruk av blekemidler, energi, trykksverte, avfallshåndtering eller noe sânt. Det kan fort bli misvisende, sier Hedstein.

Miljøfyrtårn er en enkel sertifiseringsordning for små virksomheter, som Miljømerking samarbeider med. – Det er en ordning som gir hjelp til virksomheter som vil ta miljøhensyn. Den er utformet slik at de fleste bør kunne klare kravene. Det er en positiv ordning, sier Hedstein.

■ Tekst: Kristian Aas Illustrasjon: Ketill Berger

Merker som omfatter hele eller store deler av produktets miljøpåvirkning:

Dette er merkeordninger som forsøker å ta for seg store deler av eller hele produktets miljøpåvirkning. Det er satt krav til hele produktets livssyklus, fra råvarene, via produksjon og konsum til avfall.

Svanemerket

Det offisielle, nordiske miljømerket. Administreres i Norge av Stiftelsen Miljømerking. Tildes etter bransjespesifikke kriterier, som utarbeides med hensyn på hele produktets livssyklus. Kravene skjerpes med 3-5 års mell-

omrom. Både forbrukerprodukter og tjenester kan bli svanemerket. Nettside: www.ecolabel.no

EU-blomsten

Administreres i Norge av Stiftelsen Miljømerking. EU-blomsten er EUs svar på det nordiske Svanemerket. Merkeordningene har et utstrakt samarbeid, og tildes etter bransjespesifikke kriterier som videreutvikles. Nettside: <http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel>

Debio, Ø-merket

Administreres av Debio. Angir økologisk produksjon godkjent av Debio, som er utøvende kontrollinstans for økologisk produksjon av mat og fôr. Merket garanterer for at minst 95 prosent av vegetabiliske og animalske råvarer i produktet er framstilt økologisk. Brukes ofte sammen med Demeter-merket, som også administreres av Debio. Dette betyr at produktet oppfyller kravene til biologisk-dynamisk produksjon, som er utviklet med utgangspunkt i Rudolf Steiners antroposofi. Nettside: www.debio.no

Bra Miljøval

Svenska Naturskyddsföreningens miljømerke, som benyttes på forbruksvarer og en del tjenester. Tildes etter bransjespesifikke krav som utarbeides av Naturvernforbundets søsterorganisasjon i Sverige. Nettside: www.snf.se/bmv

Der Blaue Engel

Den tyske, statlige miljømerkeordningen. Startet i 1977, og har gjennom årene opparbeidet et omfattende sett med miljøkriterier for de fleste bransjer. Kan finnes på importerte produkter i Norge. Nettside: <http://www.blauer-engel.de>

■ Mange land har sine egne systemer for positiv miljømerking, tilsvarende den nordiske Svanen eller EU-blomsten. Se nettsiden www.gen.gr.jp for oversikt.

Miljøstyringsmerker:

Disse merke- og sertifiseringsordningene sier ingenting om produktets innhold og miljøvennlighet, men derimot om produksjonsprosessen, styringssystemer og miljøarbeid i bedriftene. Det er bedrifter, ikke produkter, som sertifiseres.

EØS-avtalen. Setter krav til miljøstyring og miljørevisjon, med kontinuerlige krav om forbedringer. Flere instanser i Norge kan stå for prosessen med sertifisering. Miljøverndepartementet er den ansvarlige myndigheten for ordningen.

og Brønnøysundregistrene står for registrering av hvilke bedrifter som er sertifisert. Nettside: www.eu.int/comm/environment/emas

ISO 14001

Internasjonal miljøsertifiseringsordning for bedrifter. Administreres av Den internasjonale standardiseringsorganisasjonen (ISO).

Kravene er relativt lik EMAS, med miljøstyring, miljørevisjon og kontinuerlige krav til forbedringer. Nettside: www.standard.no

Miljøfyrtårn

Administreres av Stiftelsen Miljøfyrtårn. Sertifiserer virksomheter

i ulike bransjer, og stiller krav til en rekke ulike miljøtiltak, som går lengre enn lovens krav. Kravene er bransjespesifikke, og gjennomgås av en kontrollør før sertifisering og resertifisering. Må fornyes hvert tredje år. 868 bedrifter og 137 kommuner/bydeler er sertifisert per 1. januar 2006. Nettside: www.miljofyrtarn.no

Merker som omfatter enkeltaspekter ved produktets miljøpåvirkning:

Disse merkeordningene forteller deg noe om enkeltaspekter ved et produkts miljøpåvirkning, men sier ingenting om den totale påvirkningen det har.

Retursymboler

Administreres av Grønt Punkt Norge, tidligere Materialretur AS. Merker som skal veilede deg som forbruker om avfallsorteringen av emballasje. Seks ulike symboler viser om emballasjen skal sorteres som plast, glass, metall, papp, kartong eller drikkekartong. Nettside: www.grontpunkt.no

Nettside: www.grontpunkt.no

Grønt punkt

Administreres av Grønt Punkt Norge, tidligere Materialretur AS. Merke som viser at produsenten er medlem av næringslivets eget system for innsamling og gjenvinning av brukt emballasje, og har betalt vederlag for dette. Sikrer gjenvinning av emballasjen. Nettside: www.grontpunkt.no

Godt Norsk

Gis av Stiftelsen Matmerk. Skal gjøre det mer attraktivt å produsere og kjøpe norske kvalitetsmatvarer. Setter også noen miljøkrav, blant annet på bruk av tilsetningsstoffer. Bruk av nitrit/nitrat og genmodifiserte råvarer er forbudt. Beiset frø skal ikke benyttes. Biologisk bekjemping av skadedyr skal utprøves før

sprøytning med kjemiske midler. Merket er under utfasing. Nettside: www.matmerk.no

TCO

Et svensk miljømerke for kontorutstyr, utarbeidet av Tjänstemannens Centralorganisation. Stiller krav til lav stråling, automatisk strømsparing, ergonomi og miljøvennlighet for pcer. Nettside: www.tcoenvironment.se

FSC-merket

Viser sertifisert tropisk, temperert og boreal skog. Krevet at tømmeret skal være lovlig felt, at hogsten ikke truer biologisk mangfold og tar hensyn til urbefolkninger. Reglene utarbeides av Forest Stewardship Council. Nettside: www.fsc.org

Energy Star

USAs offisielle energiforbruksmærke. Viser at produktet tilfredsstiller USAs krav til energiforbruk. Krevet strømsparemodus på dataskjermer og pcer.

EUs energimerke

Viser energiforbruket til husholdningsapparater, gradert fra A++ til G. Gjelder også i Norge, og er obligatorisk på kjøle- og fryseapparater, oppvaskmaskiner, vaskemaskiner, tørketromler, lyskilder og stekeovner.

Inneklimamerket

Brukes på enkelte byggevareprodukter som har oppfylt kriterier om avslag av gasser, partikler og lignende.

Øko-Tex Standard 100/1000

Europeisk miljømerke for tekstiler, som har til hensikt å beskytte forbrukeren mot helse- og miljøskadelige stoffer.

Reutlingen sertifikat

Tysk sertifikat som gis til lær, der det stilles krav til innholdet av miljøskadelige stoffer i produkt og prosess.

Levende Skog/PEFC

Norsk ordning for skogsertifisering. Stiller mange gode krav for å opprettholde et naturvennlig skogbruk, kritiseres i mellomtiden for ikke å følge de opp. PEFC er en internasjonal paraply for nasjonale skogsertifiseringsordninger. Nettside: <http://www.levendeskog.no/forside.asp>

Spesialitet

Gis av Stiftelsen Matmerk. Viser kun at produktet er et tradisjonelt, norsk spesialprodukt produsert i

Norge. Ingen miljøkrav. Nettside: www.matmerk.no

EPD

Administreres i Norge av Næringslivets Stiftelse for Miljødeklarasjoner, som ligger

under Næringslivets hovedorganisasjon. Viser at det er utarbeidet en verifisert miljødeklarasjon om produktet eller tjenesten, som er publisert. Nettside: www.epd-norge.no

WWF-pandaen

Viser at en del av omsetningen går til WWF.

Andre merker

Stort sett utarbeidet av produsentene selv, og minner om miljømerker. Har varierende krav og innhold, vis sunn skepsis!

Biokalk 75

Finmalt kalk i flytende form
Tørrestoffinnhold: 73%

- Kjenner du problemet med trasig husdyrgjødsel som trenger mye vann, og naboer som klager over sjenerende lukt?

- Prøv Biokalk 75, og du vil oppdage den geniale måten å kalke på:

- Leveres ferdig innpumpet fra bil
- Gjødsling og kalking i én operasjon
- Gir tyntflytende, homogen gjødsling
- Reduserer sjenerende lukt
- Optimal kalkvirkning hvert år
- Reduserer vanntilsetningsbehovet
- Reduserer nitrogen tapet
- Reduserer ugressfrøenes levedyktighet
- Mindre flueplager

VERDIER (tørr vare):
Kalkinnhold:
CaCO₃-ekv: 96
CaO-ekv: 53,8
Kalkverdi:
1år/5år: 53/53

Hustadmarmor AS
6440 Elnesvågen
Tlf: 71 26 77 00
www.biokalk.no

Miljøanalyser

Bioforsk lab (tidligere Jordforsk Lab og Pesticidlaboratoriet) tilbyr miljørelaterte analyser for både privat og offentlig sektor. Laboratoriet er akkreditert for analyse av en rekke miljøparametere som; kjemiske analyser av forurenset grunn, avløps- og drikkevann, slam, kompost mm. Bioforsk Lab kan tilby en rekke analyseparametere og komplette analysepakker knyttet til gjeldene forskrifter og direktiver. For mer informasjon ta kontakt.

Bioforsk lab, Frederik A. Dahlsvei 12, 1432 Ås
Tlf 64 94 81 43 • E-post: lab@bioforsk.no

HAVSKIL-PADDEN VENDER TILBAKE

Med stor møyen kryper havskilpadden i land for å legge egg. Tusenvis av skilpadder finner veien samtidig, og kommer år etter år tilbake til den samme stranda hvor de selv ble klekket ut.

Escobillastranda på Mexicos stillehavskyst er en av strendene i verden hvor flest Olive Ridley-havskilpadder kommer i land for å legge sine fruktbare egg. I 2005 registrerte det meksikanske skilpaddesenteret i Mazunte i staten Oaxaca over en million hunnskilpadder av denne arten som kom hit for å legge spirene til sin videre overlevelse. Den samme skilpadden kan komme tilbake både to og tre ganger i løpet av et år.

Fremragende navigatører

– Med spissen mot bakken, som om den lukter seg fram, kryper den oppover stranda, forteller Everth Cervantes ved skilpaddesenteret.

De tar mange pauser. Når de har funnet stedet

hvor de legger fruktene sine, lager de først en grop på størrelse med sin egen kropp før de begynner å grave hullet hvor eggene legges. Omtrent hundre egg legger hver skilpadde. Når egglegginga er over, vugger skilpadden fram og tilbake for å tette hullet med eggene før hun vender snuta mot havet igjen. Hele prosessen tar rundt 45 minutter. Avkommet er nå overlatt til sin egen skjebne.

Farene de må igjennom er mange. Som egg og når de etter 45–60 dager tumler rundt på stranda med retning mot havet, er de attraktive for rever, fugler, krabber og mennesker. Etter at de har tatt sine første svømmetak, er fisker, haier, rekeline og fiskekroker hindre på veien mot et langt liv. Bare mellom en og tre prosent av dem kommer til å overleve til voksen alder. Når de når kjønnsmoden alder etter åtte til ti år, vender hunnene tilbake til fødestranda for å legge egg.

En av karakteristikkene til Olive Ridley-skilpaddene er at den kommer i store flokker for å legge egg. År etter år kommer de tilbake til den samme stranda, stedet hvor de selv ble klekket ut. En mener havskilpaddene bruker lukter, havstrømmer og jordens magnetfelt for å finne tilbake til det nøyaktig samme stedet.

Cervantes forteller at ikke bare kommer de tilbake til den samme stranda, men de orienterer seg fram til omtrent det samme stedet på stranda.

– Skilpaddene memorerer stedet og karakteristikkene som geografisk posisjon, lukter og havstrømmer for å finne tilbake, sier Manelick Olivera. Han er biolog og leder for det meksikanske skilpaddesenteret i Mazunte.

Andre teorier går ut på at havskilpaddene kan navigere meget spesifikt fordi de bruker jordens magnetfelt til å orientere seg etter.

Turistattraksjon

Når eggseongen nærmer seg, blir farvannet utenfor Escobilla og området rundt

hyppig besøkt av Olive Ridley-skilpadden. Selv om det bare er hunnene som går i land, observeres det mange hannskilpadder også. Olive Ridley-hunnene legger egg to til tre ganger i løpet av en sesong. En sesong som i dette området av Stillehavet varer fra mai til desember.

De mange havskilpaddene gir et ekstra puff til turistnæringen langs kysten. Vi går ikke mange metrene langs stranda i Puerto Escondido, en gammel fiskerlandsby sørøst i Mexico som nå livnærer seg av turister, før vi blir tilbudt båtturer for å se på havskilpadder.

– Jeg kan garantere at dere kommer til å se en skilpadde, sier Francisco Prado.

Nysgjerrige etter å se en av verdens eldste skapninger i sitt naturlige element, slår vi til. Kursen går rett ut i åpent hav. Bølgene løfter båten opp og ned. Vi føler oss små her ute i havskilpaddenes domene.

Etter ti–femten minutter med høy hastighet, slår Francisco av på farten. Han speider utover. Vi er i området hvor skilpaddene ligger og dupper i vannskorpen. Plutselig tar båten en krapp sving og farten økes betraktelig. Vi ser snurten av en skilpadde som hurtig svømmer bort.

Vi fortsetter å speide. Etter fem minutter dukker enda en skilpadde opp. Francisco forsøker å få den opp i båten, men skilpadden har ikke til hensikt å forlate vannet. Den vifter med luffene, som om den hilser før den svømmer sin vei.

Båtsnuta vendes mot land. Plutselig ser vi en stor skilpadde som tilsynelatende ligger og sover. Francisco tar den opp i båten. I likhet med de to andre vi så, er

dette en Olive Ridley-havskilpadde. Skallet er olivengrønt med sjatteringer. Den har ikke evne til å trekke hodet under skallet slik som land- og ferskvannskilpaddene har. Halen indikerer at dette er en hann, og selv om han tilhører den minste arten av havskilpadder, er han tung. Rundt 50 kilo kalkulerer Francisco. Gjennomsnittsvekten for en Olive-Ridley-skilpadde er 45 kilo. Det er umulig å si hvor gammel han er, men studier av døde dyr indikerer at gjennomsnittlig levealder for denne arten er åtti år.

Kunnskap for å bevare

På det meksikanske skilpaddesenteret i Mazunte, en times kjøretur unna Puerto Escondido, kan vi betrakte alle de sju typene havskilpadder som finnes i meksikanske farvann. I et basseng som får tilførsel av sjøvannet som bruser innover den nesten uberørte stranda nedenfor tumler de rundt. I akvariet innendørs kan vi også se dem i ulike utviklingsstadier.

Totalt finnes det åtte typer havskilpadder i verden. Mange forskere opererer med sju arter. I disse tilfellene klassifiseres ikke den sorte havskilpadden som en egen art. Siden alle typer havskilpadder utenom den australske flatback-skilpadden beveger seg i meksikanske farvann og formerer seg på strendene her, er Mexico blitt kalt havskilpaddenes land.

Totalforbudet mot fangst av havskilpadder ble innført i Mexico i 1990. For å bidra til ytterligere å bekjempe utryddelsen av havskilpadder ble det meksikanske skilpaddesenteret åpnet i 1994 i Mazunte, stedet hvor tusenvis av skilpadder ble drept

Olive Ridley-havskilpadden er den havskilpadden det finnes flest av. Den er også den minste av havskilpaddene, med en gjennomsnittslengde på 70 cm og veier rundt 45 kilo.

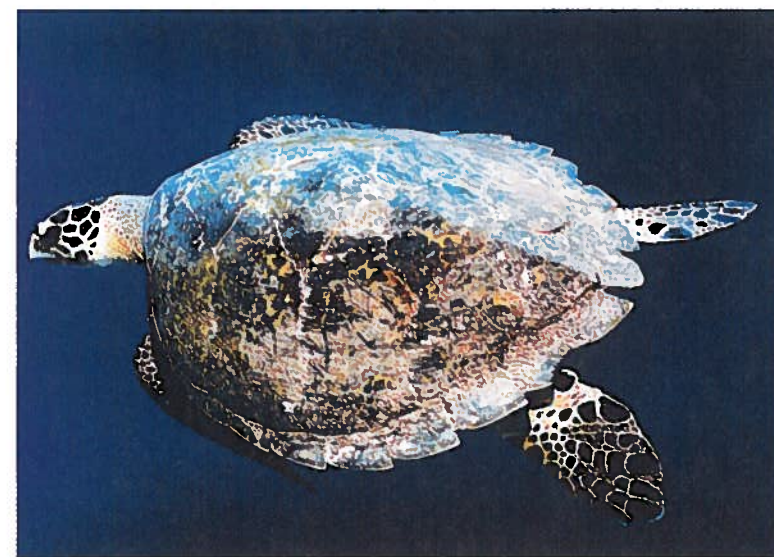
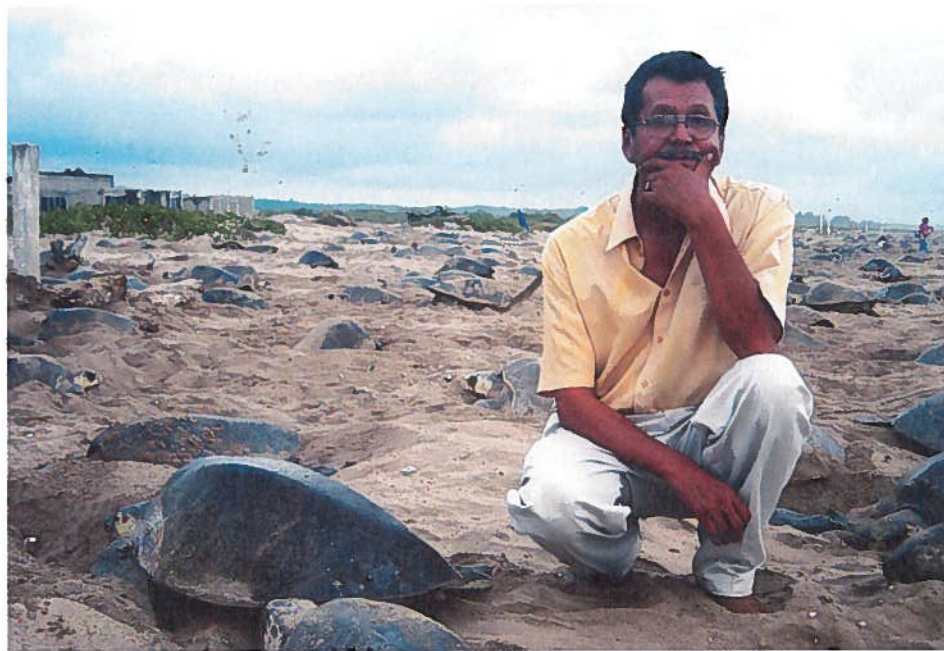

Foto: Selskaper for turisme, Oaxaca

Manelik Olivera er biolog og leder for Det meksikanske skilpaddesenteret. Senteret har ansvaret for Escobilla, en av de viktigste strendene i verden når det gjelder reproduksjon av Olive Ridley-havskilpadden.

daglig før fangstforbudet satte en stopper.

En guide tar oss med rundt på området. I tillegg til havskilpaddene viser han oss de ni ferskvannsskilpaddene og to landskilpaddene som også finnes her. Han gir tips om hvordan folk med skilpadder som kjæledyr bør ta vare på dem, og overbeviser den mannlige delen av tilhørerne om at havskilpaddenes egg ikke er så bra for potensen som ryktet tilsier.

– Dessuten smaker de nesten ingenting, og de har 40 prosent mer kolesterol enn høneegg, sier han.

Senteret har som mål å påvirke holdningene til de 80 000 som besøker dem hvert år slik at de ikke bidrar til å forverre skilpaddens situasjon. «Kunnskap for å bevare», er mottoet. I tillegg til å spre kunnskap om havskilpadden og å forske på skilpaddene som befinner seg i senteret, har senteret ansvar for tre strender på Oaxacas kyst hvor skilpaddene kommer i land for å legge egg, deriblant Escobilla. En viktig jobb er å sørge for at ikke mennesker tar eggene. Mange av lokalsamfunnene er svært lite fornøyd med at skilpaddesenteret og myndighetene ikke lar dem høste eggene som de gjorde før.

Livsgrunnlaget forsvant

– Mazunte og flere andre samfunn langs Mexicos sørlige stillehavskyst levde av havskilpadden, forteller Everth Cervantes.

Da fangstforbudet kom i 1990, mistet de inntektene sine. Skilpaddekjøttet og

eggene var dessuten en viktig del av deres daglige kost. En av grunnene til at det meksikanske skilpaddesenteret ble lagt til Mazunte var å øke turismen i området slik at beboerne fikk et alternativt livsgrunnlag.

– I tillegg til forskning på havskilpadder og å spre kunnskap om dem, er det et viktig mål for senteret å fremme økoturismen i området og å støtte programmer som gir innbyggere noe annet å leve av, påpeker Manelik Olivera.

I Mazunte og nærområdet rundt begynner folk å se økoturismen som en levevei. De organiserer turer hvor interesserte kan bli kjent med det rike dyre- og plantelivet her, de byr på lokal mat laget av organisk materiale og en gruppe kvinner har slått seg sammen for å grunnlegge en kosmetikkfabrikk med kun naturlige produkter.

I andre lokalsamfunn i nærheten av strendene skilpaddesenteret har ansvaret for, lever imidlertid folk fortsatt av å selge skilpaddeegg. Misnøyen er derfor stor når myndighetene ikke gir dem tilgang til stranda, som de betrakter som en del av sin eiendom.

– De har stjålet stranda vår, og vi blir igjen uten mat, sier Joice Garcia, en av innbyggerne i Río Seco, til lokalavisen «El Imparcial».

At folk settes i fengsel for å ha noen skilpaddeegg i sekken, synes de er meget urettferdig.

Positiv innvirkning

Olive Ridley-skilpadden, i likhet med de tre andre artene havskilpadder som bruker strendene i Oaxaca til å legge igjen eggene sine på, er på Den internasjonale naturvernunionen IUCNs liste over utryddelsestruede dyr. Totalforbudet mot fangst av havskilpadder og eggene deres har hatt en positiv innvirkning på bestanden av Olive Ridley-skilpadder i området. I 1990 ble det registrert rundt 200 000 hunndyr som kom i land for å legge egg, mens dette tallet i fjor var over en million. Denne skilpaddearten vil imidlertid alltid være sårbar fordi de bruker så få strender til å reproducere seg.

Kamp på overtid

Giganten blant havskilpaddene, havlærskilpadden, blir rundt to meter lang og kan veie opptil 900 kilo. Beskyttelsen av denne er også høyt prioritert av det meksikanske skilpaddesenteret. Til Barra de la Cruz, en annen strand de har ansvaret for, kom det på begynnelsen av 90-tallet rundt 600 havlærskilpadder for å legge egg. I dag er tallet rundt femti. På verdensbasis kalkulerer en med at det finnes cirka 34 000 eggleggende hunner av denne arten. Noen av disse er i ny og ne innom norske farvann.

Vi er snart på overtid i kampen for at skapningene som levde samtidig som dinosaurene for 100–150 millioner år siden fortsatt skal befolke verdenshavene. Sandstrender som havskilpaddene i årevis har brukt til å legge spirene for sin videre eksistens, er forvandlet til hotellområder. Innsamling av egg, nedslakting av skilpadder for å selge kjøttet, skallet og hudens, plastikkposer som tetter skilpaddenes fordøyelse fordi de forveksles med maneter og rekeline er andre menneskelige faktorer som har bidratt til at arten er i ferd med å følge dinosaurens skjebne. En skjebne som vil føre til skjevhet i havets økosystem og mindre biologisk mangfold. Havskilpaddene beveger seg over store avstander, og de transporterer næringsstoffer fra næringsrike til mindre næringsrike områder. En næringsstofftransportør kan derfor gå tapt.

På Escobillastranda gjør det meksikanske skilpaddesenteret sitt for at de millioner av egg Olive Ridley-havskilpadden legger igjen her utvikler seg til små skilpaddeunger som finner sjøveien. Det første skrittet på veien for å sikre dinosaurens samtidige en videre eksistens og for at de vender tilbake til Escobilla i store flokker, år etter år. ■ Tone Aguilar

Ren vannkraft.

TRONDHEIM ENERGIVERK
Aldri en dag uten

Vi tar imot over 13 000 m³ varer til Oslo og omegn hver dag

...helt uten bileksos

Sjøfrakt er en energieffektiv transportform som gir mindre utslipp enn de fleste andre transportformer. På en vanlig dag håndteres rundt 400 containere i Oslo havn. Dette tilsvarer mer enn 200 trailere på veien. Oslo havn er ikke bare Norges største og viktigste importhavn for forbruksvarer. Vi representerer også en renere vei til hovedstaden.

Oslo Havn. En renere vei til hovedstaden.

Oslo Havn KF

Vannets ville veier

...til trivsel, nytte og besvær?

Husk

Vassdragsdagene 3.- 4. mai

www.nve.no

NORSK POLARINSTITUTT
Polarmiljøseneteret, 9296 Tromsø
Tel. 77 75 05 00, Fax 77 75 05 01

Norsk Polarinstitutt

utgir vitenskapelige og populærvitenskapelige tidsskrifter, bøker og kart fra polarområdene. Be om salgsbrosjyre. sales@npolar.no, www.npolar.no

Høgskolen i Telemark
Avdeling for allmennvitenskapelige fag

Studer natur, miljø og friluftsliv

Nytt 1-årig studium i natur og friluftsliv i Bø for de som interesserer seg for friluftsliv, jakt, fiske, biologi og miljø.

Studiet kan inngå som en del av bachelorutdanning i:

- Natur og friluftsliv
- Naturforvaltning
- Helse og miljøvern

Opptakskravet er generell studiekompetanse.

Tlf 35952700 E-post: nv@hit.no www.hit.no/af/nv

Velkommen til ternas år

I år skal luftas langdistanseekspert få ekstra oppmerksomhet. Terna trekker nesten helt fra Sydpolen- til Nordpolen, men kan vente seg ekstra god oppvarming i Norge i år. Den er nemlig Årets Fugl.

Det finnes flere ternearter, men Norsk Ornitologisk Forening (NOF) vil fokusere på de to mest vanlige her til lands, rødnebbterne og makrellterne. Begge artene har hatt tilbakegang i Norge, og er blant fuglene som sliter litt, ifølge Morten Ree i NOF.

– Det mest alvorlige er den markante tilbakegangen som makrellterna har hatt sør i landet. I tillegg til ternefuglene er det også flere av sjøfuglene våre som sliter for tiden. Årsaken er ikke helt klar, men lite småfisk og mye taretråling er to av våre teorier, sier Ree.

Rødnebb i nord, makrell i sør

Artene ligner veldig på hverandre. Ser du ei terne i Sør-Norge er det mest sannsynlig ei makrellterne, mens nordpå er rødnebbterna rådende. Rødnebbterna tilbringer vinteren i det sørlige Afrika og Antarktis, og kommer helt opp til Nord-Norge på sommeren. Det gir en trekkdistanse på mer enn 16 000 kilometer! Makrellterna holder seg lenger nord i Afrika på vinteren, og er klart mest tallrik sør i Norge.

– I all hovedsak er ternene kystfugler, men det er også ganske mange av dem i innlandet, i tilknytning til innsjøer og vassdrag, forklarer Morten Ree.

Dramatisk tilbakegang

Naturforkjemper, forfatter og kunstner Viggo Ree har deltatt

i et prosjekt med overvåking av fuglelivet ved Tyrifjorden i Buskerud siden 1992. I denne tiden har makrellterna vist en dramatisk tilbakegang ved den fuglerike innsjøen.

– På 90-tallet var antallet fugler tresifret, mens i fjor observerte vi bare rundt 15 par. Jeg vet ikke hva tilbakegangen skyldes, men antallet båter i sjøen har økt mye, forteller Viggo Ree.

Konflikten mellom fugler og båtfolk i Tyrifjorden førte til en opphetet avisdebatt i sommer. Lokalavisa Ringerikes Blad anklaget terner og hettemåker for «udelikat bombardement og aggressiv adferd» på lederplass, under overskriften «Skyt måkene!».

Borte på Vestlandet

I Sogn og Fjordane erklærer fylkesmannen nærmest begge terneartene for utryddet i fylket. I Hordaland ble det bare observert noen få hundre hekkende par i fjor, mot mellom 3000 og 4000 i 1980. Samtidig er det vanskelig å vite hva som er feil, når det dreier seg om en fugleart som trekker over så lange distanser.

– Vi planlegger en informasjonskampanje for å synliggjøre problemene terna har. Den er virkelig en art som trenger ekstra oppmerksomhet, sier Morten Ree i NOF.

■ Kristian S. Aas (tekst)
og Ingvar Grastveit (foto)

Makrellterne (*Sterna hirundo*)

- Utbredt i kyst- og innlandsområder.
- Før nokså vanlig langs hele kysten av Sør-Norge, sterk tilbakegang de siste årene
- Trekkfugl, ankommer Norge i april-mai
- Overvintrer i Sør- og Vest-Afrika
- En anelse større enn rødnebbterne.

Rødnebbterne (*Sterna paradisaea*)

- Finnes langs kysten, sjeldnere i innlandet enn makrellterna
- Fåttallig i sør, mer og mer vanlig nordover, tilbakegang over lang tid
- Ankommer Norge i mai
- Overvintrer i Sør-Afrika og Antarktis
- Oftest på holmer og skjær, nær strandkanten

Kilde: Norsk Fugleatlas

Makrellterne

Rødnebbterner

Ta vare på dusjvarmen

Vi bygger Norges første varmeveksler for dusj. Håpet er å kunne dusje dobbelt så lenge på en kWh. Kan-skje noe for deg med huset fullt av tenåringer? Ved å tvinne kaldtvannstilførselen rundt avløprøret kan halvparten av varmen gjenvinnes.

Varmtvannet som går ut i sluket inneholder fortsatt mye varmeenergi. Varme som kan brukes til å forvarme det nye kalde vannet på vei inn. Vann er en god energibærer og varmen kan lett overføres. Likevel er det liten erfaring med å utnytte varmen i spillvannet fra husholdninger. Ideen til hvordan spillvarmen kan utnyttes er hentet fra Nord-Amerika. Spesielt i Canada har dette fått utbredelse og det gis tilskudd til å installere varmegjenvinning på dusjen.

Avløp i kobber

Spillvannet fra dusjen ledes ned i et vertikalt avløpsrør av kobber. Vannet vil «klistre» seg til veggene og varmen overføres til metallet. Utenpå avløprøret tvinnes et tynt kobberrør for tilførsel av friskt kaldt vann. Kaldvannet vil på denne måten ikke komme i kontakt med, men likevel ta opp i seg varme fra spillvannet. Kaldtvann inn i huset holder kanskje 10 C. Etter å ha fått med seg varmen fra spillvan-

net vil temperaturen ha økt med 10–20 C.

En behagelig dusj er gjerne på 40–45 C mens vannet fra varmtvannsberederen normalt holder 60–70 C. For å få passe behagelig temperatur blandes det varme med kaldt vann. Isteden for å bruke kaldt vann rett fra «gata», er nå «kaldtvannet» i dusjens blandebatteri ikke lenger iskaldt. På vei inn har det blitt forvarmet av spillvannet på vei ut. Det trengs dermed mindre varmtvann tilført fra berederen. Tester i Canada viser at dette kan redusere

energiforbruket til dusjing med 50 prosent, eller man kan dusje dobbelt så lenge før varmtvannet tar slutt.

Vaskemaskin og karbad vanskeligere

Varmegjenvinning er lett når vannet strømmer ut hele tiden, som i en dusj. Det er vanskeligere når man samler opp vannet i et karbad eller vaskemaskin. Når dette til slutt slippes ut er det ingen som tapper nytt varmtvann samtidig og

dermed kan nyttegjøre seg varmen i spillvannet. Når det ikke er samtidighet i spillvann og varmtvannsbehov trengs det et lite energilager. Etter de seneste beregningene av hvordan vi bruker energi, går det nå med mer strøm til vaskemaskiner enn til varmtvannsberedere. Om noen kjenner til en liten varmeveksler som passer til en vaskemaskin så er vi glade for et tips.

Varmepumpe

Med en varmpumpe er det enkelt og effektivt å gjenvinne varmen i spillvann. En vann-til-vann varmpumpe er imidlertid kostbar og det trengs større vannmengder for å gjøre dette lønnsomt. Store varmpumper fins blant annet i kloakken under Oslo. En varmpumpe er også godt egnet til spillvannet i blokker. Lavenergiblokkene Huseby Amfi samler alt gråvannet fra 54 leiligheter og gjenvinner varmen. Varmepumpa bruker litt strøm, men den gir fem ganger så mye varme per kWh sammenlignet med en vanlig elektrisk varmtvannsbereder

■ Dag A. Høystad

Vannrøret tvinnes rundt avløpsrøret. Prinsippet er enkelt, men det hadde vært en fordel om utstyret kunne kjøpes ferdig, mener Dag Arne Høystad.

For mer informasjon se www.naturvern.no/sparstrom

Presses av sine egne

■ I USA øker presset mot presidentens klimapolitikk. Republikaneren Richard Lugar, formann for utenrikskomiteen i Senatet, sier klimaendringene er en virkelig trussel. Sammen med to av sine partifeller i Senatet ber Lugar president George W. Bush endre kurs.

– Jeg har oppfordret Bush-administrasjonen og mine kolleger i Kongressen om å gjenoppta sin lederrolle i spørsmålet om klimaendringer, sa Lugar til de 15 medlemslandene i FNs sikkerhetsråd, ifølge nyhetsbyrået Reuters.

Flytrafikken til himmels

■ Flytrafikken fra Norge til utlandet økte med 10,6 prosent i fjor, viser tall fra Transportøkonomisk institutt. Billige billetter gjør at klimaforurensningen fra fly skyter i været.

Internasjonal flytrafikk betaler ikke avgifter for sitt klimagassutslipp. Franske myndigheter har imidlertid vedtatt en avgift på flytrafikk, som vil gjøre alle flyreiser fra franske lufthavner mellom 8 og 320 kroner dyrere. Pengene skal gå til å hjelpe utviklingsland. Den rød-grønne regjeringen skiserte også rett etter valget at en slik avgift ville bli vurdert.

– Det er absolutt relevant å vurdere den franske modellen for flyavgift, sier stortingsrepresentant Hallgeir Langeland (SV) til *Miljøjournalen*.

– Bryter menneskerettighetene

Etter flere års forberedelser har inuittenes organisasjon klaget USA inn for Den inter-amerikanske menneskerettighetskommisjonen.

Klagen ble levert under klimaforhandlingene i Montreal i desember 2005 av Inuit Circumpolar Conference (ICC), som representerer 150 000 inuitter i Alaska, Canada, Russland og på Grønland. ICC mener USAs utslipp av klimagasser og resulterende global oppvarming bryter inuittenes menneskerettigheter.

– Klimaendringer blir forsterket i Arktis. Det som skjer med oss nå, vil snart skje med resten av verden, sier ICC-leder Sheila Watt-Cloutier.

Den 163 sider lange klagen ber menneskerettighetskommisjonen holde høringer i Canada og Alaska for å kartlegge skadene som inuittene blir påført av global oppvarming. ICC ber kommisjonen erklære at USA bryter inuittenes ret-

Natur & miljø nr. 1, 2005

tigheter, at landet må påta seg bindende utslippsmål og arbeide sammen med inuittene slik at de kan tilpasse seg uunngåelige klimaendringer.

– Er det aktuelt å kreve kompensasjon fra USA?

– Vi har ikke tatt den innfallsvinkelen enda, men presser regjeringene for å hjelpe oss med tilpasning til klimaendringene. De fleste berørte har ikke noe program for tilpasning, og det vil koste mye, sier Cloutier til *Natur & miljø*.

■ Audun Garberg

Er kosedyret ditt giftig?

■ Ogler kan være like giftige som slanger, viser ny forskning. Man har lenge visst at ogler har mye bakterier i munnen, og at et bitt kan utvikle seg til en fatal betennelse. Men nå viser ny forskning, utført ved Universitetet i Melbourne og Pennsylvania statlige universitet, at øglene ikke bare har bakterier i munnen, men også ni av de samme giftstoffene som finnes i slangegift. I tillegg er det funnet en rekke uidentifiserte kjemikalier.

Grunnen til at dette ikke er oppdaget for er rett og slett at man ikke har sett etter, og fordi man har vært tilfreds med bakterieteorien, skriver forskeren Bryan Fry i en artikkel i *New Scientist*.

Høy på sild

Når bergensfjordene er full av norsk, vårgytende sild, er det ikke Erik Halvorsens stil å sitte inne på kafé.

Han er matelsker på sin hals, matskribent i *Bergens Tidende* og medeier i en restaurant med økologisk profil. Han har skrevet kokebok, og er en evig matmisjonær. Og er entusiastisk som få. Så entusiastisk at intervjuavtaler innimellom ikke passer.

– Unnskyld, altså, men jeg fikk en telefon i morges fra en fisker som har fått masse sild, rundt et halvt tonn. Jeg står ute i Øygarden med denne silda, men jeg kan være tilbake i Bergen om en drøy halvtime, hvis det går bra for dere, sier en lett

beskjemmet Halvorsen på en sprakende mobiltelefon, tjue minutter etter at vi skulle ha møtt ham på kafé i Bergen.

Vi bestemmer oss for å la ham jobbe videre, og kaste oss med i sildefesten.

– Velkommen til min hverdag

På kaia på Rong i Øygarden står tre karer med tusenvis av sild. Erik Halvorsen holder et grusomt redskap i hånda, ei tang som han bruker til å kutte strupen og ta ut sildas gjeller. «Ganing» heter det tydeligvis på fagspråket. Det sikrer at saltet kommer bedre

til. Ingen kommersielle aktører gjør dette lengre, det blir for arbeidskrevende og dyrt. Men for en ekte matentusiast finnes ikke snarveier.

– Velkommen til min hverdag, smiler Erik fornøyd.

– Dette er norsk vårgytende sild, som kommer inn nå i januar–februar. Det finnes andre sorter sild, som fiskes i forskjellige sesonger, men dette er den fineste til tørking. Dette skal bli slosild. Den er klar når gjøken galer, forklarer Halvorsen.

– Slosild?

– Ja, det er en gammel spesialitet. Silda skal saltet i to dager, før den henges opp etter halen til tørk. Det ligner på nubbesild, men på slosilda tar man ikke ut innvollene først. Det er forresten nesten ikke innvoller i denne silda, bare rogn og melke.

For de ikke-vestlandske leserne: Nubbesild er saltet og tørket, og er en utbredt vestlandsspesialitet.

Spekkhogger i et tidligere liv?

Matkultur og miljøvern. Det er to sider av samme sak for den entusiastiske kokken. Silda er miljøvennlig mat, mener Halvorsen.

– Sild og brisling er vegetarianerfisker, som ligger lavt i næringskjeden, og smaker utrolig godt. Jeg må ha vært en spekkhogger i et tidligere liv, så glad er jeg i sild og brisling! Jeg er veldig opptatt av å spise lavt på næringskjeden, på den måten får du i deg mer næring med mindre svinn. Det som er synd er at slike produkter ikke er tilgjengelige for folk flest. Det er klin umulig å få tak i god sild. Nå fanges silda langt til sjøs. Fiskerne og foredlerne bryr seg ikke om sesonger, kvalitet, gamle foredlingsteknikker og sånt. Økonomitanken gjør at mye norsk tradisjonsmat er truet, sier Halvorsen.

– Det er derfor det er viktig at noen misjonerer. Jeg lager dette mest for meg selv, men skal også selge litt, for å misjonere. Jeg smakte slosild første gang for tre år siden, og fikk bakoversveis. Det er ➤

” På lammekjøtt er det 225 forskjellige klassifiseringer når det tas inn til slakting. I tillegg kommer variasjoner etter sauerase, beiteområde, før ... Men i butikken heter alt «lammekjøtt», og ingenting annet.

► et av de beste spekematproduktene du kan drømme om! Kanskje dette kan være starten på en stor håndverksbedrift om noen år, sier han.

– Lever et liv i luksus

Halvorsen bodde inntil i fjor i Bergen sentrum. Nå har han flyttet til et gårdsbruk på ei øy i Lindås, til et lite, laftet hus som har stått ubebodd i mellom 20 og 30 år. Han brukte lang tid på å finne en vakker gård som samtidig ikke var for dyr, slik at han kunne slippe å sette seg i stor gjeld. Strøm og innlagt vann finnes ikke.

– Men ikke fremstill meg som en sånn tulle øko-freak for det. Dette er ingen forsakelse for meg. Jeg har tro på at du må begynne med deg selv for å oppnå forandring i samfunnet, og føler stor glede over å leve den forandringen jeg ønsker å se. Jo mer jeg følger sesongene til forskjellige råvarer, bruker lokale ressurser og tar hensyn til naturen og miljøet, jo mer glede opplever jeg. Jeg har små inntekter og utgifter, men føler jeg lever et liv i uhemmet luksus. Hvis kongen eller Røkke spiser bedre mat enn meg til middag, har de det veldig bra! Men jeg tror ikke de gjør det, smiler Halvorsen.

Ei halv ku fra eller til ...

Som medeier av restauranten «På Høyden» i Bergen føler han også at han kan gjøre en forskjell.

– Vi selger en god del kaffe latte og slikt. Da vi la om til økologisk lettmeik isteden for konvensjonell H-melk, tilsvarte det produksjonen til ei halv ku. Ei halv ku mer som produserer økologisk, bare på grunn av at vi la om. Hadde alle tenkt sånn, ville flere ha lagt om. Jeg tror små ting nytter, forteller han.

Han er opprørt over at maten i Norge ensrettes. Halvfabrikata og ferdigmat er bannlyst hos Halvorsen, både hjemme og på restauranten.

– På lammekjøtt er det 225 forskjellige klassifiseringer når det tas inn til slakting. I tillegg kommer variasjoner etter sauerase, beiteområde, før ... Men i butikken heter alt «lammekjøtt», og ingenting annet. Selv om smaken ofte er helt forskjellig, kvaliteten er ulik og bruksområdene helt forskjellige. Det samme er

Eriks tips

til en mer smakfull og miljøvennlig mat-hverdag:

- Gjør store innkjøp. Å gå sulten i butikken og tenke «Hva skal jeg ha til middag i dag?» fungerer ikke. Da blir det fort usunn ferdigmat.
- Lær å lage mat med tørrvarer som linser, bønner, ris, mel og pasta. Da trenger du bare saus og ett eller annet fra kjøleskapet, så er middagen ordnet.
- Utvid repertoaret på kjøkkenet. Ha en målsetning om å lage minst en ny rett i uka, eller i måneden. Gå i butikker med stort eller annerledes utvalg, og kjøp noe du ikke har prøvd før.
- Utnytt ledig tid på søndager eller når du rydder på kjøkkenet om kvelden. Sett på en suppe eller gryterett du kan spise senere i uken. Fårikålen er tross alt bedre dagen etter.
- Smak på maten underveis, mens du lager den. Ellers lærer du ingenting om kryddring eller om hvordan smaken utvikler seg.
- Involver flere i handling og matlaging. Barn som får være med å plukke ut råvarer og lage mat, har lettere for å spise den.
- Å handle og lage mat skal være gøy! Gode rutiner er en forutsetning for at det skal bli gøy.

det med poteter. Mange gamle sorter får unike smakskvaliteter hvis de dyrkes med naturgjødning og i rett jordsmonn. Dette får folk i dag ingen mulighet til å smake. På gården har jeg 13 forskjellige sorter poteter: En som er god til torsk, en som egner seg best til kald mat, et par som er best til ulike sorter kjøtt ...

Jo da. Han er en ekte entusiast.

Et livsprosjekt

Men matinteressen tar mye tid. Halvorsen innrømmer at en så stor selvproduksjon hadde vært vanskelig med kone, barn og full jobb.

– For meg er jo dette et livsprosjekt,

men det kommer an på hvordan du ordner det. Jeg tror mange som prøver å leve miljøvennlig har dårlig samvittighet, og det kan vel ikke være kjekt? Jeg har bodd i by mesteparten av livet, med lite penger. Skal du leve rimelig da, må du lage maten selv. Ferdigmat blir alltid dyrere, kjøpere og mindre sunn. Men uten noen å servere maten til, og spise den med, er det klart kjedeligere, sier Halvorsen.

Selv har han bodd i kollektiv det meste av tiden. Det har dryppet mange måltider på de som har bodd sammen med ham. I og med Halvorsens engasjement på restauranten, er det mulig også for vanlige folk å smake på enkelte av spesialitetene. Flere av Halvorsens eksperimenter finner veien til menyen.

– En gang kjøpte vi alle villsauene til en bonde, og laget alle mulige produkter selv. Det ble det mest optimale pinnekjøttet du kan tenke deg, men kostnadene ble jo langt høyere enn det vi fikk inn. Men responsen da vi serverte pinnekjøttet var ofte: «Oi, så god kålrotstappe!» Økologisk kålrot er langt bedre enn konvensjonell, det er en av grønnsakene der kvalitetsforskjellen er størst, forteller Halvorsen.

– Må finne gleden og roen

Hvis han kan, vil han gjerne gjenreise måltidets status.

– Folk spiser ikke sammen lenger. Det har med tingliggjøringen i samfunnet å gjøre: Alt fokuserer på resultatet. I mat-spalter ser du alltid bare et nærbilde av en ferdig rett. I fotballsendinger viser de kun scoringen, ikke hva som skjedde før. Det finnes til og med en pornofilmssjanger som kun viser mannlig utløsning, men ingenting av gleden og elskovsakten. Alt reduseres til et resultat, en bitteliten ting. Da mister folk respekten for prosessen, for arbeidet. Å handle blir et ork. Å tilberede blir et ork. Til og med å spise blir et ork. Vi må finne gleden og roen. Folk bør lage mat sammen, og spise mat sammen. Det eneste som trengs er inspirasjon og gode råvarer. Da blir maten bra. Oppskrifter finnes det en million av, og er det noe man trenger en oppskrift til, ligger den på internett. Det er inspirasjon og matglede folk trenger, sier Halvorsen.

■ Tekst: Kristian S. Aas • Foto: Skjalg Ekeland

I korthet

2005 verdens varmeste år

Fjordårets landtemperaturer var de varmeste som noen sinne er målt, viser tall fra NASA. Særlig i Arktis var temperaturen høy.

Fem av de varmeste årene siden NASA startet temperaturmålinger i 1890-årene har vært i løpet av det siste tiåret: 2005, 1998, 2002, 2003 og 2004.

I 1998 var en særlig sterk El Nino

en viktig årsak til globale temperaturer godt over gjennomsnittet. Fjordåret ble enda litt varmere, selv uten ekstraordinære værfernomener, forteller Drew Shindell ved NASAs institutt i New York til nyhetsbyrået Reuters.

I løpet av de siste 30 årene har jordens temperatur steget med 0,6 grader celsius, mens den i løpet av de siste 100 årene har steget med 0,8 grader.

Rekordsalg av lavutslippsbiler

■ I Sverige ble det registrert 14 021 miljøbiler i fjor. I januar i år endte salget på rekordhøyde 2 119 biler. Det svenske januarsalget tilsvarer en økning på 188 prosent fra i fjor og utgjør 12,4 prosent av alle nyregistrerte personbiler i årets første måned, ifølge tall fra Bil Sweden.

Dette gir bilfabrikantene store forhåpninger for resten av året. De mest populære bilene går på både bensin og etanol. Hybridbilen Toyota Prius som kombinerer bensin med en elmotor, kom på femteplass på listen over de mest solgte miljøbilene i Sverige. I Norge har Toyota til sammen solgt rundt 520 hybridbiler.

Den typiske miljøbilkjøperen i Sverige er en eldre mann i de nordlige delene av landet. Unge kvinner er klart underrepresentert som miljøbilkjøpere, melder Bil Sweden.

Mer metro i København

■ 90 prosent av det danske Folketinget har stilt seg bak en avtale om å bygge den såkalte Cityringen i København. Den nye t-banen skal gå i en ringlinje, med 17 stasjoner. Prisen er beregnet til 16,2 milliarder norske kroner, eller om lag 12 ganger prisen for T-baneringen i Oslo. Den første strekningen åpnet i 2002, og neste forlengelse åpner høsten 2007, da Kastrup lufthavn forbindes med metro til Amager og sentrum. Cityringen forventes åpnet i 2017.

Pingviner lokker turister til Antarktis

■ Dokumentarfilmen *Pingvinenes marsj* har gjort Sydpolen til et attraktivt turistmål. I England er sesongen november 2005 til februar 2006 utsolgt, og det begynner allerede å bli få plasser på turene neste år, melder britiske reisebyråer. Norske cruise-skip står for hele 25 prosent av i landstigningen på Antarktis og Hurtigruta er den desidert største operatøren. Nå håper Michelle Opshaug, produktansvarlig for Hurtigruta, på økt interesse også fra nordmenn.

Birgit Njåstad, miljøforvalter for Norsk Polarinstitutt, tror at filmen i utgangspunktet vil være positivt for Antarktis.

– Det er bra at folk får kunnskap og fatter interesse for dette fantastiske området, sier hun og påpeker at turismen i dag foregår i kontrollerte former.

– Men hvis det skulle komme en turistflom kan det lett føre til ødeleggelse av unike og sårbare områder.

Norge har dyrest kollektivtrafikk

■ Prisen på kollektivtransport i de største norske byene ligger langt over prisen i svenske og danske byer. Det kommer frem i en undersøkelse Miljøjournalen har gjort av pris og frekvens på kollektivtrafikken i de tre største byene i hver av de tre landene. Undersøkelsen viser at buss, tog og trikk har like hyppig frekvens i Norge som i Danmark og Sverige, med unntak av natrutene. Men prisforskjellen kan kanskje bidra til å forklare hvorfor de norske byene har langt lavere kollektivandel enn de svenske.

Årets spåmann

■ Årets spåmann for 2005 ble Magne Prestegard i Oslo. Prestegard gjettet riktig på 22 av Natur & miljø 30 spørsmål om miljøåret som gikk, og får dermed en boksjekk i posten.

Konkurransen, som ble utlyst i Natur & miljø nummer 4 2004, inneholdt noen enkle spørsmål som alle innsendere svarte riktig på. Deriblant om norske CO₂ utslipp kom til å øke i 2005 og hvorvidt forurensningen fra innenlands flytrafikk ville stige. Vanskeligere var det å vite om regjeringen kom til å forby flammehemmeren deka-BDE og om Rygge flyplass kom til å bli åpnet for sivil luftfart. Riktig svar på de to siste spørsmålene er nei.

Allværsjakker kan inneholde høye konsentrasjoner av fluorente miljøgifter.

Mye gift i allværsklær

Impregneringsmidlene som brukes til allværsklær inneholder store mengder fluorente miljøgifter. Klær laget av fem forskjellige tekstiltyper ble analysert av Norsk institutt for luftforskning, på oppdrag fra NNV og Svenska Naturskyddsföreningen (SNF), og resultatene var nedslående.

– Analysene viser urovekkende mengder av miljøgifter i plagg som både barn og voksne har på seg hver eneste dag. Kjemikaliene kan i verste fall gi alvorlige helse- og miljøskader. At det ennå er lite kunnskap om disse stoffene forsterker problembildet, sier Lars Haltbrekken og Mikael Karlsson, henholdsvis leder i NNV og SNF, i en felles uttalelse. De krever at fluorkjemikaliene må forbys.

Konsentrasjonen av stoffene FTOH og PFCA i enkelte av tekstilene er så høye at de overskrider grensen for «meget sterk forurensning» i jord og sedimenter. Høyest konsentrasjoner ble funnet i tekstiltypene GoreTex og HellyTech.

Lager papir i barneby

■ **Hordaland:** Barn i Bergen har fått sjansen til å lage sitt eget papir av drikkekartonger. Prosjektet, som Naturvernforbundet i Hordaland har gjennomført sammen med en rekke andre aktører, er en del av Grønn Barneby-kampanjen i Bergen.

– Ungene får lage skrivepapir av gamle drikkekartonger. Samtidig prater vi litt om miljø,

resirkulering, emballasje og avfall, og bruker også Loops miljøskole, som ligger på internett. Det er en kjempesuksess, og barna blir veldig engasjerte, forteller Dag Martin Børhaug, som er en av de som reiser rundt på skoler med papirfabrikken.

40 klasser fikk besøk i fjor, mens 60 nye klasser skal besøkes i vår.

Byråd for oppvekst i Bergen, Hans-Carl Tveit, var også med på papirfabrikk-prosjektet i Bergen. Her på Christi Krybbe skole.

Får ikke penger til ENØK

■ **Møre og Romsdal:** Flere politikere og næringslivsfolk har uttalt at Møre og Romsdal beveger seg mot en kraftkrise. Gasskraftverk og store vindmølleparker er under planlegging, men energieffektivisering er vanskeligere å få til. Sula kommune på Sunnmøre har søkt Enova om støtte til energioptimerende tiltak i kommunale og private bygg i kommunen, men fikk avslag. En del av begrunnelsen er at en bevilgning kan utløse søknader fra flere kommuner.

– Vi i Naturvernforbundet kan ikke se annet enn at flere miljøengasjerte kommuner i Møre og Romsdal vil være en fordel, skriver fylkesleder Øystein Folden i Naturvernforbundet i Møre og Romsdal i et brev til olje- og energiminister Odd Roger Enoksen.

Vil bevare marka i Follo

■ **Akershus:** Follo-regionen har høyt utbyggingspress, og er populær blant folk som arbeider i Osloområdet, men vil bo mer landlig til. Derfor mener Naturvernforbundet i Ås det er viktig at markaområdene i Follo blir bevart for ettertiden, for å sikre naturverdier og friluftsmuligheter.

Rovdyrnemnd vil felle ulveflokk

■ **Hedmark:** NNV reagerer på at rovviltnemnda i Hedmark støttet Elverum kommunes søknad om ulvefelling. Elverum søkte om å få felle minst en ulveflokk, etter at en telling viste at hele 24 ulver har tilhold i området rundt byen. Dette mente kommunen var et urimelig stort rovdyrpress på et lite område. Bestandsmålet for ulv er imidlertid ikke nådd, og dermed mener NNV at nemnda ikke har rett til å gå inn for felling. Rovvilt-nemnda i Oslo, Akershus og Østfold, som Hedmark har et felles ansvar for ulvebestanden sammen med, gikk mot søknaden fra Elverum kommune.

Det nye arbeidsutvalget i NU: Fra venstre Ingeborg Gjærum (2. nestleder), Gøril L. Andreassen (1. nestleder), og Bård Lahn (leder).

Ny ledertroika i NU

Natur og Ungdom (NU) holdt landsmøte i Fredrikstad i januar. NNVs ungdomsorganisasjon samlet rundt 150 deltagere på møtet, som blant annet vedtok kamp mot utbygging av Goliat-feltet i Barentshavet, «krig» mot oljefyring, støtte til ned-

fisking av kongekrabbebestanden, støtte til Haukelibanen og større satsing på utbygging av vindkraft. Organisasjonen valgte også ny leder. Bård Lahn (22) fra Hamar etterfølger Ane Hansdatter Kismul (25) fra Mosjøen, som går av for

organisasjonens aldersgrense. Med seg i organisasjonens arbeidsutvalg får han Gøril L. Andreassen (23) fra Hurum og Ingeborg Gjærum (20) fra Hamar.

Stoppet skogsbilveg

■ **Rogaland:** Det nytter å klage. Det har Naturvernforbundet i Rogaland bevist, etter at en skogsbilveg i Hå kommune ble stoppet av Landbruks- og matdepartementet. Fylkeslandbruksstyret i Rogaland ga opprinnelig tillatelse til vegbyggingen, noe som Naturvernforbundet klaget inn. Statens landbruksforvaltning opphevet så vedtaket, noe som ble innklaget av søkerne.

Departementet mener imidlertid at vegen gir en dårlig helhetsløsning for skogbruket, samtidig som miljøinteressene taler mot en utbygging.

– Dette er en viktig sak i en viktig enkeltsak. Samtidig kan vi håpe at fylkeslandbruksstyret for ettertiden vektlegger regelverket og miljøet på en helt annen måte enn det har gjort til nå, sier daglig leder Erik Thoring i Naturvernforbundet i Rogaland.

Spraymerket tømmer fra naturskog

■ **Akershus:** Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) har gjennomført en spraymerke-aksjon mot hogst av naturskog. Området ved Vinterbro har vært anbefalt vernet, men falt ut av verneplanen for barskog. Nå er området hogd, og Gjermund Andersen i NOA raser mot hogsten.

– Nok et sterkt verne-

verdig område er rasert og borte for alltid. Høyproduktiv kystnær skog med et enormt artsmangfold. En av de store manglene i norsk skogvern. Dette er bare tragisk, sier Andersen til Aftenposten.

Skogeieren som er ansvarlig for hogsten fikk tilbud om frivillig vern, men avsto dette.

Vern ei elv for hvert år!

I forbindelse med at det er 25 år siden miljøaksjonene mot utbygging av Altaelva, foreslår NNV at ett vassdrag skal vernes for hvert av de 25 årene som har gått.

– Nå har myndighetene en god mulighet for å rydde opp etter miljøskandalen i Alta og, med vern av gjenstående vassdragsnatur, bidra

til at stridsøksene i norsk vassdragsvern kan begraves en gang for alle, skriver NNV-leder Lars Haltbrekken og Natur og Ungdom-leder Bård Lahn i et brev til miljøvernminister Helen Bjørnøy.

Samarbeidsrådet for naturvern saker har utarbeidet ei liste med forslag over vassdrag som bør vernes. Denne lista ble også sendt til miljøvernministeren.

Verneverdige elver:

Østlandet: Godfarossen, Fjeldokka, Vinda og Tundra.

Vestlandet: Gjen-gedalsvassdraget, Erdalselvi, Sokndalselva, Dalelva, Bygdalva/Frøysadalselva, Storelva i Skjerdalen,

Ortnevikvassdraget, Kvitnoelva/Byteselvi, Velledalselva, elvene langs Lysefjorden, Sognefjorden og Fjærlandsfjorden, Myklebustelva, Gjesdalselva, Østerbøvassdraget, Fladalselva og Sætreelva.
Trøndelag: Garbergelva, Rotla, Storåselva i

Grana, Gisna, Leksa og Elstadelva.
Nord-Norge: Storelva, Vasjaelva, Steikvassselva/Speltfjellvelva, Leirelva, Forsanvassdraget, Kjerringåga, Smibelgvassdraget og Oldervikelva.
Kilde: Samarbeidsrådet for naturvernsaker

Redd svensk elv!

Vojmån er en naturskjønn elv nær Vilhelmina i Nord-Sverige. Nå trues den av utbygging.

■ **Sverige:** Det store, svenske energikonsernet Vattenfall vil bygge en ny overføringstunnel fra elva Vojmån nær Vilhelmina i Norrland. Vannføringen i de berørte delene av det naturskjønne vassdraget vil reduseres fra 40 til 3 kubikkmeter i sekundet, noe som vil ha store kon-

sekvenser for fisket og elvenaturen. Nå oppfordrer Svenska Naturskyddsföreningen alle til å skrive under mot den planlagte utbyggingen, og har fått støtte fra Norges Naturvernforbund i kampen for bevaring av vassdraget.

Se nettsiden www.vojman.se.

Boks 342 Sentrum
0101 Oslo, Norge
Besøksadr.: Grensen 9B, Oslo
Bankgiro: 7874 05 56001
Tlf: 23 10 96 10
Faks: 23 10 96 11
E-post: naturvern@naturvern.no
Internett: www.naturvern.no
Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr 350,-
Pensjonister og studenter: kr 175,-
Familiemedlem (evt. inkl. ett Blekkulf-medlemskap): kr 420,-
Student-/pensjonistfamilie (evt. m/ Blekkulf): kr 200,-
Livsvarig medlemskap (inkl. Natur & miljø): kr 7000,-
Medlemmer av Norges Naturvernforbund er automatisk medlem av det lokal- og fylkeslag vedkommende søker til.

■ **ØSTFOLD:** Postadr.: Postboks 220, 1702 Sarpsborg, Besøksadr.: Fylkeshuset i Sarpsborg, Tlf: 69 11 71 53, E-post: ostfold@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/ostfold. Leder: Pål Bugge, Tlf: 90 55 71 57

■ **OSLO OG AKERSHUS:** Post- og besøksadr.: Maridalsvn. 120, 0461 Oslo. Tlf: 22 38 35 20, Faks: 22 71 63 48, E-post: noa@noa.no, Web: www.noa.no. Daglig leder: Gjermund Andersen, E-post: gjermund@noa.no.

■ **HEDMARK:** Postadr.: Postboks 139, 2301 Hamar. E-post: hedmark@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/hedmark. Kontaktperson: Lars Mæhlum, Tlf: 62 57 10 08

■ **OPPLAND:** Postadr.: Postboks 368, 2601 Lillehammer. E-post: oppland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/oppland. Leder: Erik Wold, Tlf: 97 78 65 07 (m), E-post: erik-w@online.no

■ **BUSKERUD:** Postadr.: 3322 Darbu. Tlf: 32 75 05 04, Faks: 32 75 84 91. E-post: buskerud@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/buskerud. Fylkessekr.: Per Øystein Klunderud

■ **VESTFOLD:** Postadr.: Øvre Langgt. 27, 3110 Tønsberg. E-post: vestfold@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/vestfold. Kontaktperson: Bernt Bakkevik, Tlf: 41 46 33 91

■ **TELEMARK:** Post- og besøksadr.: Vetle Mulesv. 16, 3944 Porsgrunn. Tlf: 35 55 79 54, E-post: telemark@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/telemark. Fylkessekr.: Kirsti Arvesen Nesheim

■ **AUST-AGDER:** Postadr.: Postboks 327, 4803 Arendal. E-post: austagder@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/aust-agder.

■ **VEST-AGDER:** Postadr.: Boks 718, 4666 Kristiansand. Tlf: 38 02 52 04, Fax: 38 02 46 33, E-post: vestagder@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/vest-agder. Leder: Torbjørn Fredriksen, Tlf: 38 26 13 49

■ **ROGALAND:** Postadr.: Postboks 441, 4002 Stavanger, Besøksadr.: Løkkev. 45, Stavanger. Tlf: 51 52 88 11, Faks: 51 52 88 15, E-post: rogaland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/rogaland/. Leder: Jørund Ubøe Soma, Tlf: 98 49 19 51

■ **HORDALAND:** Postadr.: Boks 1201 Sentrum, 5811 Bergen, Besøksadr.: Jacobsfjorden, Bryggen, Bergen. Tlf: 55 30 06 60, Faks: 55 30 06 50, E-post: hordaland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/hordaland

■ **SOGN OG FJORDANE:** Postadr.: Boks 470, 6853 Sogndal. E-post: sognfjordane@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/sognogfjordane. Fylkessekreter: Astrid Kalstveit, Tlf: 91 80 78 99

■ **MØRE OG ROMSDAL:** Postadr.: v/Øystein Folden, 6630 Tingvoll. E-post: moreromsdal@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/moreogromsdal. Leder: Øystein Folden, Tlf: 71 53 33 31, 91 81 25 42

■ **SØR-TRØNDELAG:** Postadr.: Boks 706, 7407 Trondheim, Besøksadr.: Munkegt. 27, Trondheim. Tlf: 73 51 52 24, Faks: 73 51 27 27, E-post: sor-trondelag@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/sor-trondelag. Fylkessekreter: Alette Sandvik

■ **NORD-TRØNDELAG:** Postadr.: Boks 132, 7702 Steinkjer. E-post: nordtrondelag@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/nord-trondelag. Leder: Per Flatberg, Tlf: 90 51 50 46

■ **NORDLAND:** Postadr.: Boks 1447, 8602 Mo i Rana. E-post: nordland@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/nordland. Leder: Erling Solvang, Tlf: 95 25 40 75

■ **TROMS:** Postadr.: Boks 924, 9251 Tromsø. E-post: troms@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/troms.

■ **FINNMARK:** Postadr.: c/o Vigdis Siri, Bergeby, 9840 Varangerbotn. E-post: finnmark@naturvern.no, Web: www.naturvern.no/finnmark. Leder: Dag Elgvin, Tlf: 78 43 20 11

■ **BARENTSHAVKONTORET:** Postadr.: Boks 10, 8082 Leines. Kontaktperson: Gunnar Album. E-post: album@online.no, Tlf: 75 77 84 10, Faks: 75 77 84 74

■ **NATUR OG UNGDOM:** Postadr.: Pb 4783 Sofienberg, 0506 OSLO, Besøksadr.: Torggt. 34, Oslo. E-post: info@nu.no, Tlf: 23 32 74 00, Faks: 23 32 74 10. Leder: Bård Lahn

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen hvis listen inneholder feil. Tlf: 23 10 96 10/15. E-post: jmh@naturvern.no

HELE LANDET

Årsmøtetid

Mars og april er årsmøtetid for fylkeslagene. Årsmøtene kombineres ofte med interessante foredrag eller andre arrangement. Følgende møter er nært forestående, hold deg oppdatert ved å se på fylkeslagenes nettsider:

Østfold	29.mars	Sogn og Fjordane	28. – 29. april
Oslo og Akershus	24.april	Møre og Romsdal	20.mars
Oppland	25.mars	Nord-Trøndelag	25.mars
Buskerud	07.mars	Nordland	25. feb
Hordaland	04.mars		

Vassdrags- og energiseminar

15. mars

Samarbeidsrådet for Naturvernsaker (SRN), hvor Norges Naturvernforbund deltar, ønsker velkommen til nytt vassdrags- og energiseminar 15. mars. I år tar vi opp svært aktuelle tema som diskusjonen om utnyttning av vindkraft og presset for storstilte utbygging av småkraftverk. Program og påmelding: www.naturvern.no/arrangementer

Miljøtreff

3. – 5. juni

Norges Naturvernforbund arrangerer miljøtreff på Solsetra i Nedre Eiker, Buskerud. Vi samles til lærerike seminarer, inspirerende samtaler og gode naturopplevelser. Informasjon vil bli tilgjengelig etter hvert på www.naturvern.no/arrangementer.

OSLO OG AKERSHUS

Informasjon: www.noa.no

Oslo Miljøfestival

Oslo Miljøfestival arrangeres 6. – 11. juni 2005. Det blir en rekke aktiviteter i hele byen, og Naturvernforbundet ønsker blant annet å invitere folk med til natur- og kulturopplevelser på Bygdøy. Lørdag 10. juni er det miljøtorg på Rådhusplassen i Oslo med et mangfold av aktiviteter.

BUSKERUD

Informasjon: www.naturvern.no/buskerud

Slåttekurs

6. – 9. juli

Naturvernforbundet i Buskerud arrangerer slåttekurs for 13. gang. Kursets hovedinnhold er å lære om slått med ljå, hesjing og engas økologi. Den årlige slått gir området en skjøtsel som opprettholder det rike plante- og insektlivet. Slåttekurset er dessuten en fin møteplass for naturvernere fra hele landet. Påmelding til Per Øystein Klunderud: 32 75 05 04, pedrokl@online.no

TELEMARK

Informasjon: www.naturvern.no/telemark

Familieaktiviteter

Første lørdag hver måned

I Telemark er det aktiviteter for hele familien. Naturvernforbundet og Blekkulfs Miljødetektiver i Grenland holder

familieaktiviteter hver første lørdag i måneden kl 12, med unntak av mai og juli. Påmelding til kontoret 35 55 79 54 eller e-post telemark@naturvern.no

4.mars: Akedag og verveaksjon på Svanstul i Skien kommune

1.april: Sykkelmekkedag med Miljødetektivene
3.juni: Grønn Familiedag på Mule Varde. Aktiviteter for små og store, bl.a. salamandersafari og barkebåttrace

Båttur i Grenlandsskjærgården

13. mai

Flott familietur med MS Dikken i Grenlandsskjærgården. Vi ser på livet i havet og går i land på Klokkeholmen, med teaterinnslag og felles piknik.

ROGALAND

Informasjon: www.naturvern.no/rogaland

Turer med Riskafjord II

Siste søndag i måneden, fra april

Naturvernforbundet i Rogaland, sammen med andre natur- og friluftsforslagsgjenger i Rogaland, inviterer til en ny sesong med turer med veteranbåten Riskafjord II. Første tur gjennomføres 30. april, da turen går til Nådøysør for Finnøy hvor grunneiere har begynt jobben med å restaurere det gjengrodde kulturlandskapet.

HORDALAND

Informasjon: www.naturvern.no/hordaland

Småkraftseminar i Tyssedal

6. – 7. mai

Det planlegges i dag et utall mikro-, mini- og småkraftverk på Vestlandet. Naturvernforbundet Hordaland inviterer til en engasjerende og lærerik helg i Odda. I tilknytning til seminaret vil vi arrangere en synfaring til aktuelle utbyggingsprosjekter i kommunen. Det vil bli omvisning i Vasskraft- og Industristadmuseet og en tur i nærområdet.

SOGN OG FJORDANE

Informasjon: www.naturvern.no/sognogfjordane

Tur langs Nausta

29. april

Nausta i Sogn og Fjordane ble vernet i Stortinget vinteren 2005. Åsmund Berthelsen, leder for vernegruppa for Nausta, tar oss med på tur langs vassdraget.

Åpning, Verdensarvområdet Geirangerfjorden

10. juni

Geirangerfjorden og Nærøyfjorden ble sommeren 2005 tatt opp på UNESCOs liste over verdens naturarv. Til sommeren blir det kongelig åpning av verdensarvområdene.

MØRE OG ROMSDAL

Informasjon: www.naturvern.no/moreogromsdal

Åpning, Verdensarvområdet Geirangerfjorden

12. juni

Geirangerfjorden og Nærøyfjorden ble sommeren 2005 tatt opp på UNESCOs liste over verdens naturarv. Til sommeren blir det kongelig åpning av verdensarvområdene.

Arrangementer til kalenderen? Send e-post til jmh@naturvern.no

Verv en venn...

Bergans hofte-sekk:

Praktisk hofte-sekk fra Bergans, i solid utførelse. Volum: 5 liter, drikkeflaske følger med. Ekstra lommer gir plass til penger, nøkler e.l.

Ordinær pris: 300,-
Medlemspris: 250,-
Vervepris: 1 medlem

Kniv

Nying - kniv av høy kvalitet med 7 cm langt knivblad. Denne kniven bør få være med deg ut i naturen!

Ordinær pris: 350,-
Medlemspris: 300,-
Vervepris: 2 medlemmer

Bergans ryggsekk:

Lett, funksjonell 30-liters kvalitetssekk. Ideell til turer, skole og jobb.

Ordinær pris: 450,-
Medlemspris: 375,-
Vervepris: 2 medlemmer

Sitteunderlag

i mykt ull til glede og nytte. Spesiallaget for Norges Naturvernforbund av Røros Tweed. En flott gave! 45 x 45 cm.

Ordinær pris: 200,-
Medlemspris: 150,-
Vervepris: 1 medlem

Termos

Ståltermos som rommer 1 l, med Naturvernforbundets logo.

Ordinær pris: 200,-
Medlemspris: 160,-
Vervepris: 1 medlem

Designteppe til tur og hjem:

Nydelig mykt ullteppe fra Røros Tweed i nytt design for Norges Naturvernforbund.

135 x 135 cm. "Hvorfor søvre i det blå, når man kan elske i det grønne?"

Ordinær pris: 1.100,-
Medlemspris: 800,-
Vervepris: 4 medlemmer

Skibag

Romslig og solid skipose. Beskytter skiene under transport og lagring. Rommer to par ski og staver.

Ordinær pris: 450,-
Kampanjepris for medlemmer: 200,-
Vervepris: 1 medlem

Fuglemater, håndlaget i tre

Solid, håndsnakket og miljøriktig fuglemater. Holder småfuglene med mat også om du reiser bort noen dager.

Ordinær pris: 260,-
Medlemspris: 200,-

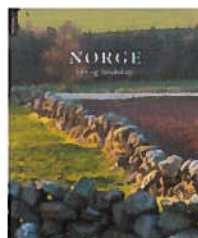
Fuglekasse, håndlaget i tre

Mars er tiden for fuglekasser! Kassene fås i størrelsene 28mm (Blåmeis og andre småfugler) og 32mm (Kjøttmeis m.m.).

Pris: 200,-
Medlemspris: 150,-

...eller kjøp noe til deg selv!

Norge - Lys og landskap

Forfattere som Kim Småge og Hilde Hagerup presenterer landet vårt på en ny og spennende måte. 150 storslåtte og stemningsfulle bilder skildrer landskapsstyper som kyst, fjell, skog, bygd og by.

Ordinær pris: kr 599,-
Medlemspris: kr 500,-
Vervepris: 3 medlemmer

Leve som elver

Praktbok om norske vassdrag, som viser elvenes ferd fra fjell til kyst. Hvis du lurer på hvorfor elver er verdt å ta vare på, finner du kanskje noen svar i denne boka.

Ordinær pris: 360,- Medlemspris: 300,-
Vervepris: 2 medlemmer

Aschehougs små naturhåndbøker

«Blomster», «Fisker», «Fugler», «Trær og busker», «Småkryp», «Spor og sportegn»

Ordinær pris pr stk: 100,-
Medlemspris pr stk: 80,-
Vervepris: 1 medlem pr stk

Soppkniv

Foldekniv med børste til soppturen. Håndtak i tre og knivblad i rustfritt stål med kanvåseske.

Ordinær pris: 120,-
Medlemspris: 100,-
Vervepris: 1 medlem

Teleskopgaffel

Grillgaffel til turbruk. Utmerket på turplasser hvor trær og natur belastes av mange gjester. Utført i rustfritt stål, med trehåndtak. Utstyrt med kanvåseske.

Ordinær pris: 180,-
Medlemspris: 150,-
Vervepris: 1 medlem

Fuglesang-CD

Dobbel CD med 197 nordiske fuglearter. Innholdsfortegnelse som gjør det enkelt å finne fram.

Ordinær pris: 295,-
Medlemspris: 220,-
Vervepris: 1 medlem

Vervekupong

Verv		Velg vervepremie eller spar poeng ☐	
NAVN:	MEDLEMSNR:		
FORNAVN:	ETTERNAVN:	☐ Hovedmedlemskap (350 kr/år) ☐ Student/pensjonistmedlem (175 kr/år) ☐ Familiemedlemskap (420 kr/år) ☐ Student/pensjonistfamilie (200 kr/år)	
ADRESSE:		☐ Natur og Ungdom, innmelding kr. 50,- Natur og Ungdom (NU) er Naturvernforbundets ungdomsorganisasjon, for ungdom opp til 25 år. Kontingenten betales til NU. Dette gir ikke vervepoeng.	
POSTNUMMER:	POSTSTED:		
TELEFON:	FØDSELSDATO:		
E-POST:			
FORNAVN:	ETTERNAVN:	☐ Hovedmedlemskap (350 kr/år) ☐ Student/pensjonistmedlem (175 kr/år) ☐ Familiemedlemskap (420 kr/år) ☐ Student/pensjonistfamilie (200 kr/år)	
ADRESSE:		☐ Natur og Ungdom, innmelding kr. 50,- Natur og Ungdom (NU) er Naturvernforbundets ungdomsorganisasjon, for ungdom opp til 25 år. Kontingenten betales til NU. Dette gir ikke vervepoeng.	
POSTNUMMER:	POSTSTED:		
TELEFON:	FØDSELSDATO:		
E-POST:			

Ved familiemedlemskap, oppgi fødselsdato og navn for ytterligere familiemedlemmer. I familiemedlemskapet kan også medlemskap i Blekkulfs Miljødetektiver inngå. Sett kryss foran navnet på barnet dette evt. skal gjelde for.

FØDSELSDATO:	NAVN:
FØDSELSDATO:	NAVN:
FØDSELSDATO:	NAVN:

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge

Norges Naturvernforbund
Svarsending 0362
0090 Oslo

Bestillingskupong eller bruk www.naturvern.no/salg

FOLIA:		ETTERNAVN:	
ADRESSE:			
POSTNUMMER:		POSTSTED:	
EVT. MEDLEMSNR:		TLF:	E-POST:
MEDLEM: ☐ JA ☐ NEI			
ANTALL:	ARTIKKEL:		
ANTALL:	ARTIKKEL:		
ANTALL:	ARTIKKEL:		
ANTALL:	ARTIKKEL:		
ANTALL:	ARTIKKEL:		

Ved salg kommer porto i tillegg. Varer kan også bestilles på www.naturvern.no/salg eller salg@naturvern.no

Medlemsfordeler og -rettigheter

Du får medlemsbladet Natur & miljø fire ganger i året, halv pris på kundekort hos NSB og 30% rabatt på togreisene. I familiemedlemskapet får ett barn gratis medlemskap i Blekkulfs Miljødetektiver, og får tilsendt 4 aktivitetsspakker i året med inspirerende idéer og miljøoppdrag, samt bursdagshilsen.

Gode grunner for medlemskap

Som medlem/støttespiller i Norges Naturvernforbund er du med i arbeidet for å bevare naturen og forsvare livsgrunnlaget for oss og våre etterkommere. Medlemmer og støttespillere over hele landet er Naturvernforbundets viktigste ressurs!

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge

Norges Naturvernforbund
Svarsending 0362
0090 Oslo

Den som SPAREr har

Flere titusen barn i 13 ulike land lærer å SPARE på energi, gjennom Naturvernforbundets internasjonale skoleprosjekt.

Yngvild Lorentzen forteller om land de fleste vil ha problemer med å uttale. Hun beskriver enorme sosiale forskjeller, områder med ikke-eksisterende energisystemer, falleferdige skoler, demokratibyggende tiltak og folk som lever i iskalde og isolerte fjellområder. Hun snakker om solfangere, kumøkk og energiutnyttelse.

Med iver i stemmen beskriver hun «drømmejobben». Jobben som har tatt det meste av tiden hennes de siste seks årene. Yngvild er prosjektleder for Naturvernforbundets skoleprosjekt for anvendelse av ressurser og energi (SPARE).

13 land

Fra Naturvernforbundets prosjektkontor i Asker koordinerer tre mennesker et prosjekt som gir flere titusen barn i Russland, Sentral-Asia, Kaukasus og Øst-Europa undervisning i praktiske energitips, ener-

gisparing og bærekraftig utvikling. SPARE ble startet i 1996 og har i dag avtaler med 50 til 200 skoler i hvert av de 13 landene.

– Alle landene som er med har svært lavt privat energiforbruk, men velstanden vil utvilsomt bedres i årene som kommer.

Ved å lage etterspørsel etter miljøvennlige energikilder kan vi bidra til at utslipp av CO₂ likevel holdes nede. Vi snakker derfor ikke bare om å spare energi, men om hvordan vi kan hjelpe folk med å skaffe energi på en miljøvennlig måte, sier Lorentzen.

– Elever i alderen 10 til 15 år får energiundervisning i et helt år. Målet er at barna skal formidle kunnskapen og holdningene om energibruk til foreldre, naboer og andre, noe som har gitt svært gode resultater, forteller hun.

Gratis og effektivt

Skolene får gratis undervisningsmaterieell på det nasjonale språket, og alle eksem-

pler og oppgaver er tilpasset energisituasjonen, kulturen og ressursene i området. I hvert land er en lokal miljøorganisasjon ansvarlig for gjennomføring av prosjektet.

– SPARE bidrar også til å bygge opp lokale miljøorganisasjoner, og sørger for at de blir dyktige på energi- og prosjektarbeid. Utvikling av det sivile samfunn er et viktig tiltak for å bygge demokrati i landene, sier Lorentzen.

Lærevillige fattige

Etter å ha pendlet mellom 13 land i flere år konkluderer Yngvild med at det er enklere å lære fattige enn velstående hvordan de kan utnytte energien best mulig, fordi fattige føler problemene på kroppen.

SPARE er en blanding av utviklingshjelp og miljøvern. Elevene lærer enkle knep som vil gi effektive resultater. Noe som står på timeplanene er hvordan man kan lage en solfanger. En solfanger kan varme opp både vann og hus, uten å belaste miljøet.

En gruppeoppgave blir løst med iver av elevene på en skole i Tadsjikistan. Energiopplæring er et populært fag på skolene. Målet er at barna skal formidle kunnskapen og holdningene om energibruk til foreldre, naboer og andre.

Et annet nyttig tips er isolering. På steder som i fjellområdene i Kirgisistan og Tadsjikistan stenges skoler om vinteren fordi det er for kaldt inne til å drive

Bruk av solenergi til vannoppvarming har vist seg å være svært effektivt. Klimaet flere steder tilsier at de med fordel kan ta nytte av den fornybare solenergien.

undervisning. Derfor handler aktivitetene til SPARE og de lokale partnerne også om praktiske energisparetiltak som kan gjøre skolehverdagen lettere.

Energiproblem

Energi er et globalt problem. I hele verden øker bruken av ikke-fornybar energi. Globalt er energibruken svært ulikt fordelt. Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå (2001) er forbruket per person i Nord-Amerika nesten fem ganger over verdensgjennomsnittet, og nesten femten ganger så stort som i Afrika sør for Sahara. Hver vesteuropeer bruker dobbelt så mye energi som en gjennomsnittlig verdensborger.

Selv om prosjektet får betydelig økonomisk støtte fra det norske Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet har de likevel ikke klart å få midler til å lære

norske barn om energiutnyttelse.

– I Norge har vi et forvridd syn på energibruk fordi landet alltid har hatt nok energi. Det er generelt lite forståelse for at vi må spare på de ressursene vi har. Derfor skulle vi også gjerne gitt norske barn et kurs i hvordan man kan utnytte energien maksimalt, sier prosjektleder Lorentzen.

– I Norge har vi store muligheter for å redusere energibruket uten å måtte gi avkall på komfort og nytte, slår hun fast.

■ Pernille Berg

Bruk av tre som brensel blir benyttet mye. SPARE prøver å lære folk alternative måter å skape energi på. Både for å spare trærne, og for å utnytte energien bedre.

Ole Bruseth ble vinneren i Natur & miljøets fotokonkurranse under tittelen «Mitt vintersted». Bruseths vinnerbilde stammer fra Nauste i Eresfjord. I tillegg har Bruseth bidratt med et bilde av sin sønn intenst konsentrert om å mestre skigåing. Vinneren får dermed både boksjekk og abonnement på Miljøjournalen i premie. Gratulerer!

I tillegg har juryen valgt ut et bilde av Frode Flem Mæland.

Kveldslys ved innsjøen Gjerdingen nord i Nordmarka utenfor Oslo. Foto: Frode Flem Mæland

VINNERBILDET: Bildet viser røyken fra vedfyring på Nauste i Eresfjord. Lite snø til vinterbilde å være, men mange synes barfrosten er det kaldeste som fins. Foto: Ole Bruseth

Her er stedet jeg lærte meg å gå på ski. Nå er det sønnen min sin tur, og både ski og lærested går i arv. Grødalen på Nordmøre. Foto: Ole Bruseth

Bli med i fotokonkurransen

Neste tema: Dårlig vær

Vinneren får et gavekort i bokhandleren, mens andre som kommer på trykk i Natur & miljø får et gratis abonnement på månedsbladet Miljøjournalen.

Slik kan du delta

- Send maksimum tre bilder til: redaksjonen@naturvern.no
- I emnefeltet skriver du «Fotokonkurranse».
- Skriv et par ord om hvor bildet er tatt.
- Bildet/ene må være oss i hende innen 20. april 2006.
- Av praktiske årsaker tar vi kun mot elektroniske bilder.

Bård Løken

Fotografering om vinteren

Vinterlyset er fantastisk her i nord, og snø, rim og is er fotomotiver som mange av oss liker å boltre oss med. Selv om det ikke alltid er slik vinteren arter seg i praksis, gir også vinter uten snø og kulde rom for spennende fotografering.

Det er to selvfølgeligheter som jeg vil trekke fram som viktige for den som ønsker å ta fine vinterbilder. Det ene er å komme seg ut. Ut for å leke, ut for å se, ut for å oppleve. Man må rett og slett ut for å finne motivene. Det er alt for lett å bli sittende inne når det er vanskelig å få øye på kvikksølv på gradestokken, eller når snøen føyker rundt husveggene. Og det er gjerne under slike forhold man kan møte vinteren på sitt vakreste. Den andre selvfølgeligheten er klær. Kle deg godt, hold deg varm og tørr. Kroppen, inklusive hodet, skal fungere, og du skal ha en behagelig tur. Når man blir engasjert med fotografering vil man helst ikke gå hjem, og det er synd om man må gi seg på grunn av kalde fingre eller stive tær. Selv liker jeg eksempelvis å bruke tynne fingervanter (de jeg liker best er gjerne lagd for fjellklatrere/ klippeklatrere) når jeg tar bilder, og trekke over en varm vott utenpå når jeg skal videre.

Moderne kameraer fungerer helt fint også i kulde og ruskevær bare du tar visse hensyn. Tørk fuktighet av objektiver, kontakter og steder som du tror kan være utsatt for lekkasje. Vann og elektronikk er en dårlig kombinasjon. Noen tørkekluter som ikke loer er fine å ha for hånden sammen med et kjøkkenhandkle. Det samme er en plastpose som kan trekkes over kameraet. Dusjletter som jeg ofte finner når jeg overnatter på hotell er i mine øyne bedre egnet til kameraet enn til mitt eget hode. Moderne kameraer forbruker mye energi, og mange batterier fungerer dårlig i kulde. Ta med et ekstra batteri på innerlomma, og du er smart om du har husket å lade det opp på forhånd. Hvis kameraet ditt bruker den typen batterier som du kjøper i butikken så vær oppmerksom på at kvaliteten varierer enormt i kulde.

Lyset om vinteren er ofte vakkert, men det er gjerne ikke særlig mye av det. Et stativ er et fantastisk hjelpemiddel for å holde kameraet i ro under eksponeringen, du kan ta skarpe bilder selv om kameraet eksponerer i flere minutter. Selv liker jeg også å bruke stativ fordi jeg synes det gjør fotograferingen mer behagelig. Jeg kan jobbe meg fram til et kamerastandpunkt jeg er fornøyd med. Når stativet står der er det greit å vente på at lys eller vær kanskje kan tilføre noe ekstra i motivet.

Vær oppmerksom på at lysmålerne i kameraet ditt i utgangspunktet tror at alle motiver er grå. Det gjør at du lett får mørkere bilder av for eksempel snø enn du ønsker. Du kan ofte kompensere for dette på kameraet ved å stille eksponeringskompensasjonen mot pluss. Eller motsatt, hvis du ønsker mørkere bilder kan du kompensere mot minus. Ta gjerne noen alternativer. Et lyst eller mørkt bilde av det samme motivet kan formidle to forskjellige ting.

Til slutt: Det er forskjell på motiv og bilde. Det er du som opplever et motiv, det er dine egne opplevelser av motivet som er mest interessante, både for deg selv og andre. Ha en fin tur, ha det gøy!

Bård Løken er en av Norges ledende naturfotografer

Påskekrim for miljøinteresserte

Caroline Carver
Black Tide
Cappelen 2006

Black Tide starter i Sørishavet der hovedpersonen India Kane, journalist i *Sydney Morning Herald*, er om bord i et Greenpeace-skip på jakt etter illegale hvalfangere. Så

går det galt. Båten blir rent i senk av et gedigent lasteskip og flere besetningsmedlemmer omkommer i det iskalde vannet, mens lasteskipet forsvinner i tåka og mørket. India Kane sverger på å finne skipet, og starter en jakt som skal bringe henne på sporet av flere miljø saker.

Black Tide er både en enkel og til tider opplagt krimfortelling. Her får man ofte forvarsel i god tid før hendelsene inntreffer. India Kane er heller ikke alltid like troverdig i sin rolle som journalist, for eksempel når en av hennes kilder blir drept og hovedpersonen ikke en gang tar en telefon til avisa og redaktøren.

Likevel er boka utvilsomt spennende. Den drar leseren med fra kapittel til kapittel, fra ishavet ved Antarktis til smeltende hete i Jakarta. Lettlest og dramatisk.

NB! I skrivende stund har boka enda ikke kommet i bokhandleren, men den skal være på plass før påske. ■ AG

Kjell Ola Dahl
Lille tambur
Gyldendal forlag 2003

Kristine Ramm blir funnet død i et parkeringshus i Oslo og Stuart Takeyo, en kenyansk stipendiat blir meldt savnet. Det viser seg at Kristine og Stuart kjente hverandre. Etter at det kommer informasjon som tyder på at Takeyo lever i Kenya i beste velgående starter et kapplop mellom politiførstebetjent Gunnar Stranda og VG-journalist Lise Fagernes om å få tak i ham først. Under etterforskningen kommer det også frem at Stuart hadde noe til felles med en annen afrikaner som ble funnet drept i Norge et år før – begge studerte innsjøer og biologiske reguleringer.

Lille tambur er lettlest, spennende og tidvis morsom, og det blir fortalt mange historier på forskjellige plan og fra forskjellige vinkler. Den er vanskelig å legge fra seg, men slutten er litt enkel, og de store overraskelsene uteblir. ■ PB

Gunnar Staalesen
Bitre blomster
Gyldendal forlag 1991

Når en mann blir funnet død og en kvinne blir borte begynner problemene for anti-helt og privatdetektiv Varg Veum. Det viser seg at episodene har likhetstrekk til tidligere uløste saker. Ballen begynner å rulle etter en aksjon hvor naturvernere fra Grønn Jord tar en bedrift i å dumpe giftstoffet norlon i naturen. Den rotete, rare, desillusjonerte, men dog sjarmerende Veum gyver løs på gåten med livet som innsats. Det er ikke bare enkelt å grave frem sannheten mellom skrullete og idealistiske naturvernere og den rike og mektige bedriften.

Det som gir denne krimboken et ekstra spenningsmoment er det at saken alltid er høyaktuell. Boken tar stadig nye vendinger og slutter aldri å overraske. En meget underholdende bok som gir leseren noe å tenke på. ■ PB

David Pascoe
Klappjakt
Gyldendal forlag 2002

Da Michael Lester blir funnet knivdrept hjemme hos seg selv blir kjæresten hans, Kate Randall, politiets naturlige hovedmistenk og hun rømmer i panikk. Michael jobbet som undersøkende journalist og har spesialisert seg på å sette søkelyset på miljøkriminalitet i store industriselskaper. Før han ble drept så Kate at han kranglet med en annen miljøjournalist. Det Kate ikke vet er at i jakkelommen hennes ligger en diskett med informasjon som kan sette i gang en miljøpolitisk storm. For å hvitvaske sitt eget navn, finne de som drepte kjæresten hennes og finne ut hvorfor, begynner Kate sakte å nøste i hva Michael foretok seg før han ble drept.

En spennende krim hvor antallet ofre underveis blir litt påfallende høyt, og miljøforbrytelsen presenteres noe kronglete og uklart. ■ PB

De fleste har alt!

Men ikke alle er medlem i Norges Naturvernforbund.

Gi et gavemedlemskap, så gleder du både mottakeren og naturen. Bruk skjemaet på baksiden, eller finn skjema på www.naturvern.no/gavemedlemskap.

Gi gaver til naturvernarbeidet

Skjemaet nedenfor kan også brukes av deg som vil gi regelmessige gaver til Naturvernforbundet. Fyll ut feltene for AvtaleGiro, oppgi medlemsnummer hvis du allerede er medlem. Hvis du ønsker at betalingsavtalen skal dekke medlemskap må du gi beskjed om dette.

Faste givere er verdifulle for Norges Naturvernforbund. Det gir faste inntekter som muliggjør langsiktig planlegging av arbeidet. Ved å gi gaver over AvtaleGiro spares penger og papir. Dermed går pengene rett til naturvernarbeidet. Les om AvtaleGiro på www.naturvern.no/fastgiver.

Gaver over 500 kr per år gir rett til skattefradrag. Hvis du ønsker å gi et engangsbeløp kan du benytte konto 7874.05.55986.

Fra Stetind i Nordland. Foto: Ola Rise

Jeg velger følgende medlemskap:

- ☐ Hovedmedlem 350 kr/år
- ☐ Familemedlem 420 kr/år
- ☐ Student/pensjonistmedlem 175 kr/år
- ☐ Student/pensjonistfamilie 200 kr/år

- ☐ Natur og Ungdom, innmelding kr. 50
- Natur og Ungdom (NU) er Naturvernforbundets ungdomsorganisasjon, for ungdom opp til 25 år. Kontingenten betales til NU. Dette gir ikke vervepoeng.

Familemedlemskap. Skriv navn og fødselsdato for familemedlemmene. Kryss evt. av for ett barn som skal ha medlemskap i Bökkullis Miljødetektiv.

Navn	Fødselsdato

Hvis du vil betale medlemskapet også i fremtiden, oppretter du AvtaleGiro (nedenfor). Hvis du kun vil gi medlemskap første år sender vi deg faktura.

Avtale Giro

Jeg betaler gave/medlemskap over AvtaleGiro.

Trekk min konto hver(t):

- ☐ måned ☐ kvartal ☐ halvår ☐ år

Beløp per trekk kr.: ☐ 50 ☐ 100 ☐ 200

Annet beløp kr.:

Gi gjerne ekstra gaver til Naturvernforbundet ved å opprette en betalingsavtale som dekker mer enn kontingenten. Om avtalen kun gjelder kontingent oppfordrer vi til årlige trekk.

Sender du kupongen i egen konvolutt, bruk adresse: Norges Naturvernforbund, Postboks 342 Sentrum, 0101 Oslo

NAV, NYTT MEDLEM:

ADRESSE:

POSTNR.:

POSTSTED:

F. DATO:

TEL.NR.:

E-POST:

GIVER:

MEDL.NR.

Send velkomstpakke til ☐ giver ☐ mottaker

Velg vervepremie, eller spar poeng

NAV, BETALER:

ADRESSE:

POSTNR.:

POSTSTED:

Belast mitt kontonummer

- ☐ Jeg ønsker ikke å motta varsel i forkant av betaling.

Jeg ønsker skattefradrag for gaver mellom 500 – 12000 kr/år (gjelder ikke kontingent), og oppgir personnummer for rapportering til skattdirektoratet:

Finansavtaleloven krever at man setter en øvre ramme for trekk, og vi har satt den til kr 600 pr trekk. Dette for å ta høyde for fremtidige endringer i betalingsavtalen. Angi evt. annet beløp: Kr. _____

Dato/underskrift

KID: (Fylles ut av NNV)

Norges Naturvernforbunds bankkonto er 7874 05 55943

Adressaten betaler for sending i Norge

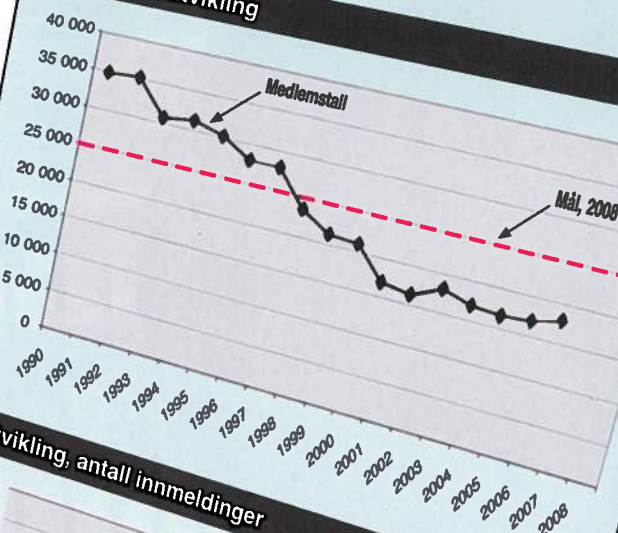
Distribusjon av Posten Norge

Norges
Naturvernforbund
Svarsending 0362
0090 Oslo

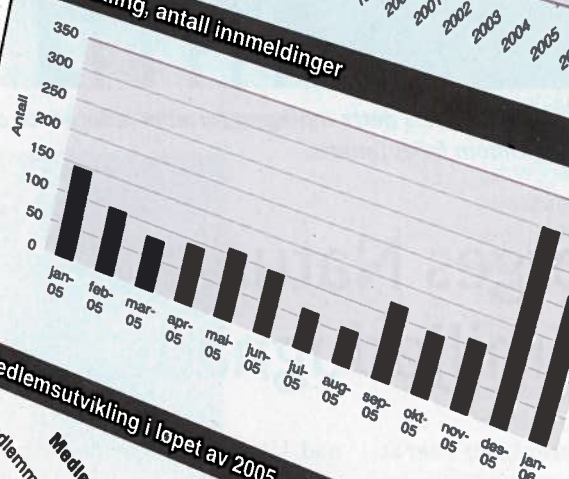
VERV OG VINN FLOTTE PREMIER

Norges Naturvernforbund ønsker flere medlemmer, og vi har satt mål om å være 25 000 medlemmer innen 2008. Dette skjer ikke av seg sjøl, og vi inviterer derfor til vervekampanje. Hvis alle medlemmer verver hvert sitt nye medlem er vi i mål. Ved å delta kan du motta en av våre flotte vervepremier. Finn vervepremier og innmeldingskupong på egne vervesider i bladet.

Medlemsutvikling

Utvikling, antall innmeldinger

Medlemsutvikling i løpet av 2005

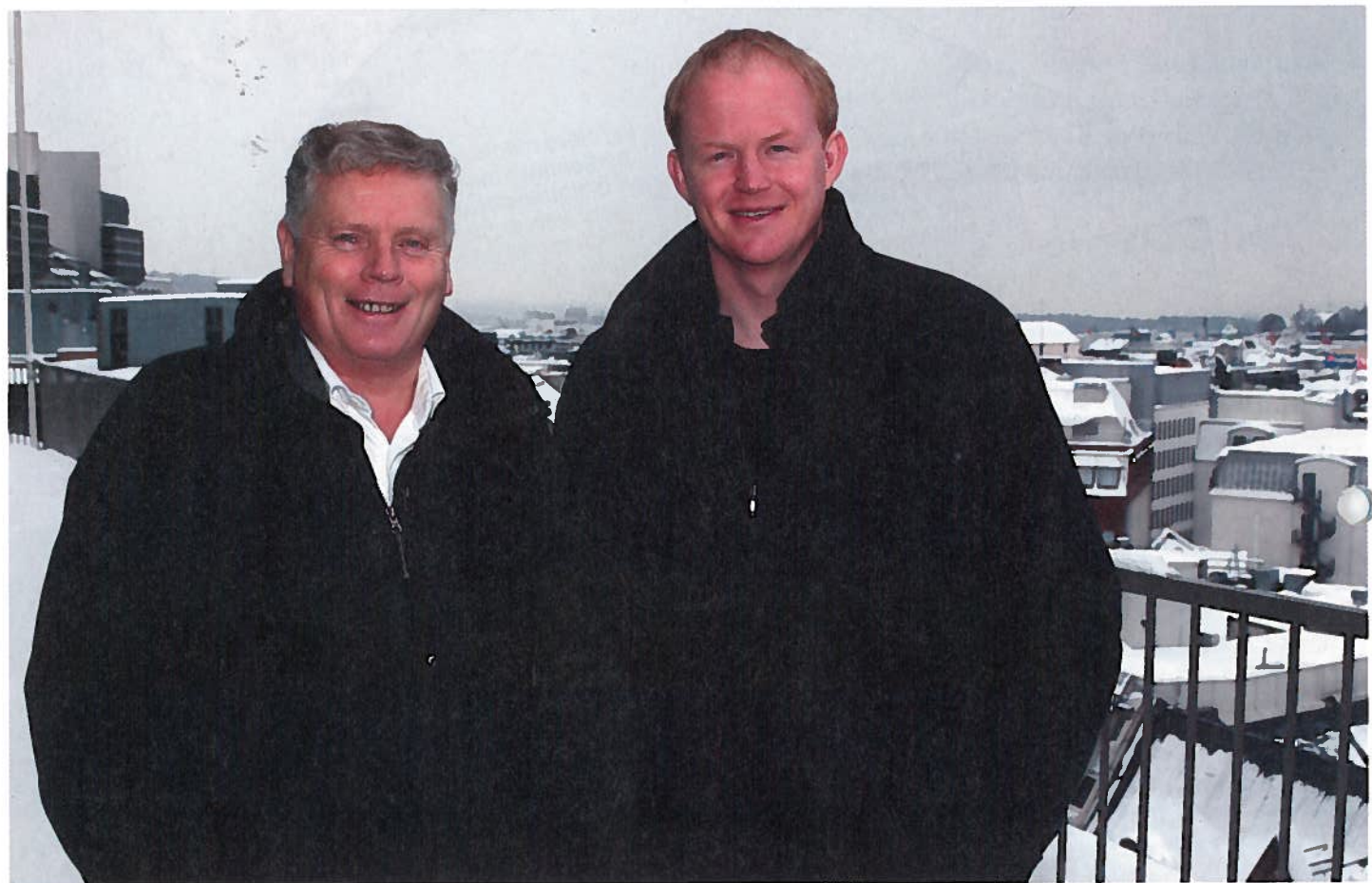
Medlemmer 01.01.2005	Medlemmer 01.01.2006	Medlemmer 01.01.2005	Medlemmer 01.01.2006
Østfold	710	683	1037
NOA	5274	5488	1927
Hedmark	478	471	402
Oppland	892	877	605
Buskerud	947	951	1073
Vestfold	724	710	415
Telemark	538	535	500
Aust-Agder	281	282	391
Vest-Agder	392	425	261
			16867
			17063

Få med flere!

Medlemstallet ved utgangen av 2005 var 17063, en økning på 200 fra året før. Antall nye medlemmer var ca 1300, mot ca 900 i 2004. Vi har altså tatt noen små skritt i riktig retning. Etter at vervekampanjen ble lansert høsten 2005 har vi sett et tydelig oppsving i antall innmeldinger, og det er bra. Nå må vi satse på å holde antall innmeldinger på samme nivå som i desember 2005.

Enkelte medlemmer er godt i gang med å plukke vervepoeng. Den første kajakkten er nok snart på vannet. Du kan også bidra. La deg inspirere av medlemsøkningen, eller friste av våre flotte vervepremier. Bli med på å gjøre Naturvernforbundet større og sterkere.

NORGES
NATURVERNFORBUND
FRIENDS OF THE EARTH NORWAY

Fagforbundet og Norges Naturvernforbund har inngått en forpliktende samarbeidsavtale. I dette innlegget forteller lederne for de to organisasjonene, Jan Davidsen (t.v.) og Lars Haltbrekken hva de vil oppnå gjennom felles innsats.

Fagforbundet og Norges Naturvernforbund inviterer til miljødugnad

Kraftsituasjonen er igjen blitt ett hett tema. I den grad ordet krise kan brukes til å beskrive energisituasjonen i Norge, må det være om satsingen på fornuftige oppvarmingsløsninger. Det er en varmekrise vi har, ikke en kraftkrise. Avhengigheten av elektrisitet til oppvarming er en viktig forklaring på at vi har verdens høyeste forbruk av elektrisitet per innbygger. Myndighetenes innsats for å endre dette har vært og er fortsatt for dårlig.

Fagforbundet og Norges Naturvernforbund vil arbeide sammen for å redusere kraftforbruket i nor-

ske bygninger. Beregninger viser at det er mulig å frigjøre 2,9 TWh som brukes i boliger og næringsbygg i Norge innen 2012. Bruken av strøm og fyringsolje kan reduseres ved bedre isolasjon av bygninger og økt bruk av fornybare energikilder til oppvarming. Å spare energi vil skape positive ringvirkninger: Økt bevissthet om energibruk er som regel første steg i en generell bevisstgjøring om miljøkonsekvenser og hvordan en kan minske disse i både drift, vedlikehold og nybygg. Fordelen ved mer energieffektive bygninger sett fra brukernes standpunkt er lavere oppvarmingskost-

nad, lavere vedlikeholdskostnader og bedre inneklima. Igjen betyr det økt trivsel og mindre sykefravær.

Økt satsing på bioenergi har også et stort potensial, og kan redusere forbruket av elektrisitet til oppvarming. Det er store muligheter for å produsere fornybar varme basert på rivingsavfall, gjengroingsvirke og skogsressurser. På den måten oppnås miljøgevinsten både i form av redusert strømforbruk, redusert klimaforurensing, pleie av kulturlandskapet og fornuftig utnyttelse av avfallsressurser.

Norges største fagforbund og Norges største natur- og miljøvern-

organisasjon oppnår mer med felles innsats. Fagforbundet og Norges Naturvernforbund har inngått en forpliktende samarbeidsavtale. Sammen vil vi ha en unik kompetanse, som kan bidra til å forbedre rammebetingelsene for en bærekraftig utvikling i kommunene. Vi vil tilby kommunene enkle, framtidsrettede og effektive løsninger. Særlig ønsker vi tiltak for å møte utfordringene på energi- og klimoområdet. Kommunene skal bli en drivkraft i arbeidet for å redusere de norske klimagassutslippene.

Vi ser en gryende miljøinteresse blant folk og hos myndighetene. Slik som det legges til rette for det, ønsker folk å opptre miljøvennlig. Å satse på miljøvennlige løsninger gir mer fornøyde innbyggere. Miljøkravene fra myndighetene vil bli strengere. Denne utfordringen må kommunene ta. Fagforbundet og Norges Naturvernforbund inviterer kommunene med på en satsing på framtidens løsninger. ■

Jan Davidsen og Lars Haltbrekken

Nasjonalparker og naturreservater

Myndighetene har i de siste femti år opprettet 32 nasjonalparker og flere hundre naturreservater. Hva er forskjellen? Jeg foreslår følgende: Nasjonalparker opprettes for å verne naturen for menneskene, naturreservater opprettes for å verne naturen mot menneskene. ■

N. Borchgrevink

Lars Haltbrekken

leder, Norges Naturvernforbund

Mytji lys og lite varme

Kraftkrise i Midt-Norge. Folk i Møre og Romsdal må forberede seg på høyere strømregning enn andre steder i landet, mangel på kraft kan føre til mørklegging. Skremslene har ikke latt vente på seg i det nye året. Kraftinteressene har tydeligvis ikke magemål. Etter et år med den høyeste eksporten av kraft til utlandet på flere år og i en situasjon hvor vannmagasinene er smekkkfulle trues det med talglys-tilstander dersom det ikke bygges ut mer kraft.

I en slik situasjon er det godt å ha historiekunnskap om tidligere kraftkriser vi har vært gjennom. For 25 år siden stod slaget om utbyggingen av Alta/Kautokeinovassdraget. En av energiministrene som jobbet iherdig for å legge elva i rør, Arvid Johansson, sa at Altasaken var et spørsmål om Finnmarks befolkning skulle ha lys i sine hjem eller ikke. Ikke mange år etter at kraftverket stod ferdig måtte statsminister Gro Harlem Brundtland innrømme at utbyggingen var et feilgrep.

I forbindelse med spørsmålet om utbygging av Forra-vassdraget i Trøndelag sa direktøren på Norske Skog at bedriften på Skogn ville være ferdig som eksportbedrift hvis ikke vassdraget ble bygd ut. I dag er Forra vernet og Norske Skog på Skogn eksporterer sine varer.

De har rett i at Norge er for avhengige av kraft, de som påstår vi har en kraftkrise. Men, blir vi mindre avhengige av kraft dersom vi øker kraftproduksjonen? Neppe. Norge har ingen kraftkrise, vi har en varmekrise. Omlag en firedel

av kraftproduksjonen vår går til oppvarming av privatboliger og næringsbygg. Mye av denne krafta kan erstattes med fornybar varme som bioenergi og varmepumper. Det vil i tillegg skape langt flere arbeidsplasser enn nye vannkraftverk og gasskraftverk vil gi.

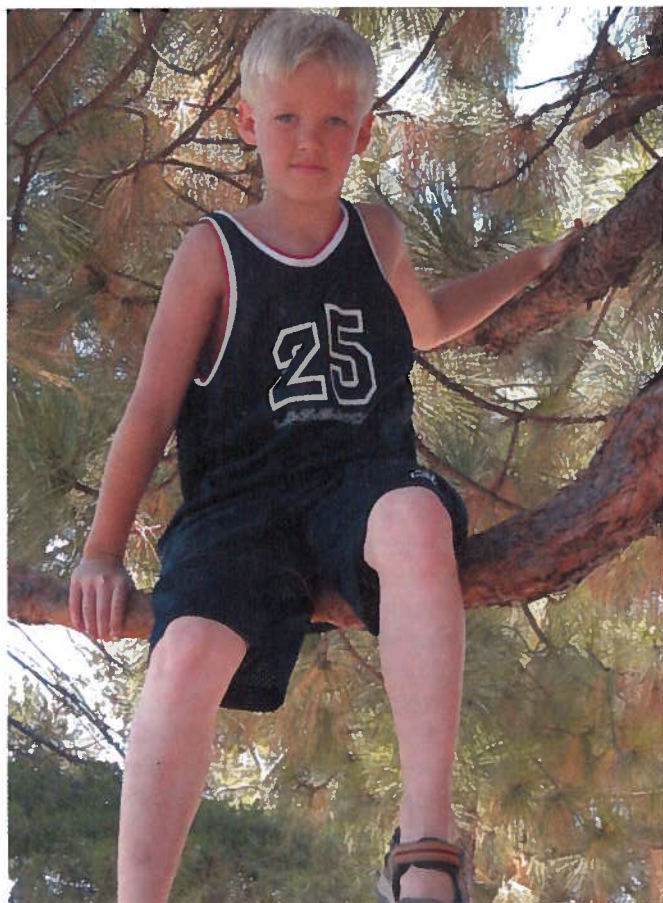
I 2003, året det ifølge kraftselskapene var så bratt, innførte daværende olje- og energiminister Einar Steensnæs et strakstiltak for å bøte på de høye strømprisene. Han innførte en midlertidig ordning hvor folk som ønsket å gå fra panelovner til varmepumpe eller pelletskaminer fikk støtte fra staten. En slik ordning må vi få tilbake og den må vare over flere år. Sammen med Norges Skogeierforbund, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag krever vi at den nye regjeringen setter i gang med en slik ordning fra i sommer. Da vil folk ha god tid til å gjøre noe med panelovnene sine før fyringssesongen starter igjen.

Også på dette feltet ligger Norge langt etter vår tidligere unionspartner Sverige. De har i en årrekke hatt tilskudd til pelletskaminer og innført en ny støtteordning for omlegging fra olje- og eloppvarming 1. januar i år. Den er så langt en suksess.

Norge ligger etter Sverige når det gjelder produksjon av fornybar varme også. Her i landet produserer vi 16 TWh bioenergi årlig. I Sverige produserer de mer enn 100 TWh. Bare i 2004 økte produksjonen av bioenergi med 7 TWh, altså like mye energi som et gasskraftverk vil gi. ■

Gratulerer, Alexander!

For et år siden fikk Aleksander Gustavsen Friluftskortet tilsendt. Dette var et aktivitetskort, laget av Blekkulfs Miljødetektiver og Naturvernforbundet, for å aktivisere barn og familier i Friluftslivets År. Vi fikk en enorm respons på kortet. Det er godt å se at så mange barn er aktive og mye ute i det fri! Den heldige vinneren av et supert hotell-opphold for hele familien på et utvalgt SAS Radisson hotell, var Alexander. Her følger noen bilder av gullgutten i fri utfoldelse:

Barn har rett til å klatre i trær!

Brettkjøring er kult!

En god miljødetektiv sykler.

Når villdyret våkner, er snøen god å ha

Dette er vinneren

Navn: Alexander Gustavsen
Alder: snart 10 år (bursdag 9. mars)
Bor på: Kråkerøy i Fredrikstad
Interesser: Spille fotball
Min største miljøbragd:

Samle flasker som ligger i naturen, og pante dem.

Min største miljøtabbe:

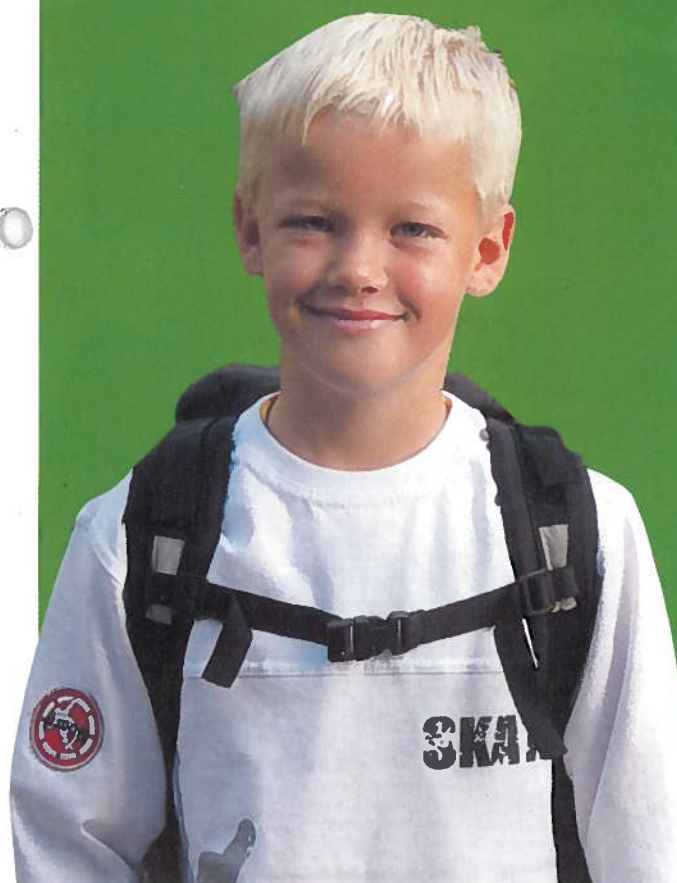
Når jeg noen ganger lar mamma kjøre meg til skolen, og jeg egentlig kan gå selv.

Derfor er miljøvern viktig:

For å ta vare på naturen, slik at alle kan ha det hyggelig ute.

Dette liker jeg aller best å gjøre ute:

Åke om vinteren og bade om sommeren.

Fjorårets store suksess på kommunikasjonsfronten var Friluftskortet. Det var 10 konkrete oppgaver/ friluftaktiviteter som skulle utføres, men det niende var av en litt mer filosofisk art. Her er noen tilfeldig utvalgte svar:

Pkt 9: Jeg har gått ut med noen jeg er glad i og sett på stjernene og månen og tenkt at.....

...jeg kan forsvinne.
Arne Elverhaug, 7 1/2 år, Førresfjorden.

...en bjørn har satt seg opp i Karlsvogna.
Christine Brinchmann, 8 år, Moss

...nå kommer varulven, og at verdensrommet er stort.
Daniel Bie Sørensen, 6 1/2 år, Kristiansand

...jeg vil bli en astronaut.
Glenn Raaen, 12 år, Førresfjorden

...jeg en dag vil dø.
Alexandra Louise Halvari Hoel, 9 år, Oslo

...stjernene ser ut som små lamper. De sover om dagen.
Erna Marie Tøfting Bakke, 5 år, Gjøvik

...stjernene så ut som gull og at de var skatter.
Vilde Johansen Søgstad, 5 år, Oslo

...det er rart at hvor hen jeg enn står, følger stjernene etter meg.
Amalie Sandvær Skagen, 7 år, Berg i Østfold

...stjerner er alle konger som er døde.
Sander Onsvaag Lier, 6 år, Lier

...vi er heldige som har så mye flott natur vi kan bruke.
Kristine Hovet, 7 år, Hovet

...det er deilig at vi ikke må gå på utedo hver dag.
Cilie Bjelle, 12 år, Kristiansand S.

... "vet ikke hva jeg tenker, men det er vakkert".
Thomas Tenny Johannessen, 6 år, Fredrikstad

...han var totalt stille leeeenge, overveldet og sa til slutt "ooooii"!!!
mamman til Aslak Oliver Lauritzen, 4 år, Hakadal.

Verv naturvenner

Norges Naturvernforbund trenger og ønsker flere medlemmer og aktive naturvernere, og inviterer alle medlemmer med på en vervekampanje.

Det gir oss mulighet til å stille sterkere opp når naturen er truet og til å spre naturglede, inspirasjon og kunnskap.

Innmelding av nye medlemmer og valg av premie

Det er mange veier til Rom. Du kan registrere nye medlemmer, deg som verver og dine ønsker for vervepremie via:

- Internet: www.naturvern.no/medlem
- Kuponger i medlemsbladet Natur & Miljø
- Egne vervebrosjyrer (kan bestilles)
- E-mail: naturvern@naturvern.no

Medlemskap og priser

Familiemedlem	kr 420	(kr 35 pr mnd – en kaffe og avis...)
Hovedmedlem	kr 350	(kr 30 pr mnd)
Student/pensjonist	kr 175	
Student-/pensjonistfamilie	kr 200	
Livsvalg medlem	kr 7 000	

Givere og skattefradrag

Mange ønsker å gi økonomisk støtte utover medlemskapet. Andre ønsker kun å gi faste gaver uten å være medlem. Da brukes AvtaleGiro med faste betalinger per måned, kvartal eller år.

Du får skattefradrag for gaver mellom 500 og 12 000 kr – gjelder ikke for medlemskontingent.

Hva gir poeng?

- 2 poeng**
  - Ett nytt familiemedlem
  - Ett nytt hovedmedlem
- 1 poeng**
  - Ett nytt student-/pensjonistmedlem
  - En ny student-/pensjonistfamilie
  - En ny fast giver med betalingsavtale >500 kr/år
  - All kampanjeverving, slik som verving for lokal- og fylkeslag

- 10 poeng**
  - Ett nytt livsvalg medlem

- Bonus: 1 poeng ekstra**
  - Bonus ved kontingentbetaling over AvtaleGiro

Kontingentbetaling kan skje på to måter: via tilsendt faktura eller AvtaleGiro. Betaling over AvtaleGiro sparer både tid, penger og papir.

Informasjon om registrering, poeng og bestilling av premier

- Verveopplysninger** oppgis ved innmelding. Det er viktig at ditt navn, medlemsnummer og kontaktopplysninger kommer tydelig fram. For det nye medlemmet trenger vi navn, adresse, fødselsdato, medlemskategori og gjerne epostadresse og telefonnummer. Ved familiemedlemskap ønsker vi navn og fødselsdato for alle familiemedlemmer. Ved AvtaleGiro trenger vi i tillegg signatur og kontonummer.

- Dine poeng registreres** fortløpende i medlemsregisteret **når** vi får bekreftelse om at **kontingenten er betalt**. Registrerte poeng gir rett til vervepremie.
- Dine poeng blir ivarettatt i medlemsregisteret ut år **2008**
- Registrerte poeng gir rett til vervepremie
- Ved **utsendelse av vervepremier** betales **porto** av mottaker
- Tidspunkt** for utsendelse kan være avhengig av leverandør, da vi ikke lagerfører alle premier selv
- Nye premier** vurderes kontinuerlig, premier og modeller kan gå ut etter hvert som nye overtar, eller leverandører og lagre kan gå tomme. Vi vil se etter gode erstatteringer og løsninger
- Sjekk nettsiden for **aktuelle premier** til enhver tid: www.naturvern.no
- Ved bestilling av klær, oppgi ønsket **størrelse** S - M - L - XL, kvinne/mann

- Vervepremie bestilles** og hentes ut ved henvendelse via:

- E-mail: naturvern@naturvern.no
- Telefon: 23 10 96 10
- Faks: 23 10 96 11
- Post til eller besøk hos Norges Naturvernforbund i Miljøhuset G9, Grensen 9, PB 345 Sentrum, 0101 Oslo
- Du kan også be om vervepremie direkte ved å angi dette ved innmelding på** Internet: www.naturvern.no/medlem eller på vervekuponger.

VERV 1 (2 poeng)

1. Hoftesekk med drikkeflaske. Svært populær blant voksne og barn, og sitter godt på hoften. Flere rom for niste, håndbok og kamera. Bånd under sekken til å feste klær eller sitteunderlag. Fra Bergans.

2. Naturbøker. Små, gode og kompakte håndbøker om enten fugler, blomster eller fisker. Ta med i sekken, og la deg inspirere av nye oppdagelser. Fra Aschehoug Forlag.

3. Sitteunderlag i ull til glede og nytte. Fra Røros Tweed i ny design for Norges Naturvernforbund i 45 x 45 cm. En flott gave!

4. 2 designlykter. Galene Stage skifter uttrykk alt etter hva du legger i. Friske blomster, steiner eller kastanjer i vann. Sukkertøy eller sand. Slipp fantasien løs.

5. Termos. I i sort stål. Stram og flott termos, med Naturvernforbundets logo.

6. Fuglesang-CD med lite hefte. Lyst til å kjenne igjen fuglesang og bli en bedre fuglekjenner? 197 nordiske fuglearter. Lett å finne fram til en bestemt fuglelåt - søker alfabetisk eller etter familie.

7. Soppkniv. Sammenleggbar kniv med kost til soppturen. Håndtak i tre og knivblad i rustfritt stål med kanvasveske.

8. Design håndklehengere symboliserer fisk i rent hav. 2 vakre håndklehengere til kjøkken og bad. Fra miljøinteresserte designer Brit Olden.

9. Bratt Quick Dry Genser. En hvit myk lett genser som transporter vekk fukt fra kroppen og er uten sømmer på skuldrene. For aktiv bruk og starten på en god bekleddning. Hvit. Fra Stormberg.

10. Vik Microfleece jakke. En lett fleecejakke som er fukttransporterende og anti-nuppe-behandlet. Aqua. Fra Stormberg.

11. Teleskopgaffel. Utrekkelig grillgaffel til turbruk, som også barna elsker. Utmerket på turplasser hvor trær og natur belastes av mange gjester. Rustfritt stål - trehåndtak - kanvasbag.

VERVETORGET

Verv nye medlemmer og velg deg premier

VERV 2 (4 poeng)

11. Kilde vindstopp Jakke. Olivenfarget, behaglig og myk fleecejakke med vindstopp fôr som beskytter mot vind. En god all mulig fleecejakke. Fra Stormberg.

12. Hampton Micro Jakke. Flott vindjakke og vannavstøtende microfleecejakke, med vindstopperhette og gode lommer. Oliven grønn. Fra Stormberg.

13. Kniv fra Helle, i kvalitetsstål, og med skinnslire og tørkle til - i flott gaveinnpakning.

14. Kombibrille. Til sykkel, båt og skitur. God passform for menn og kvinner, unge og eldre. Elastisk bånd holder brillen godt på plass.

15. Leve som elver – en praktbok. For oss travle, moderne mennesker er det lett å glemme at vi er medlemmer av naturen – både med kropp og sjel. Forfatter Jan Bjartnes og fotograf Kjell Bjørklund har reist der elvene renner, fra utløpet ved havet, gjennom by og bondeland, skog og bratte lier og opp til nakne fjell. Skildrer filosofisk, vitenskaplig, og med historier, dikt og dram. (Verv 1 og få boken for kr 100,-)

16. Ryggsekk til dagstur. Lett, med funksjonelle detaljer – flott sekk til tur og skole. Ideell for å sykle og gå til jobb med - plass til pc, perm og klær. Fra Bergans.

VERV 3 (6 poeng)

17. En poetisk bildereise. Boken "Norge. Lys og landskap" byr på detaljrikdom og presenterer landet vårt på en ny og spennende måte. Fortalt av forfatterne Kim Småge, Hilde Hagerup med flere. 150 storslåtte og stemningsfulle bilder, tatt av våre fremste landskapsfotografer, skildrer kyst, fjell, skog, landsbygd og by. Fra Aschehoug. Verdi kr 599,-

18. Bakke 3VS fleecejakke. Rød fleecejakke i vannavstøtende trelags vindstopp. Er fukttransporterende og har ventilasjonsåpninger. Glimrende i vind og vær. Fra Stormberg.

VERV 4 (8 poeng)

21. Designteppe til tur og hjem. Nydelig myk ull fra Røros Tweed i deilige farger. I nytt lekkert mønster for Norges Naturvernforbund. "Hvorfor sveve i det blå - når du kan elske i det grønne?" Verdi kr 1 100,-

22. Sovepose Lofoten. En lett og kompakt sovepose som puster - til bruk vår, sommer og høst. Posen har høy liggekomfort, lang levetid og er lett å pakke sammen. Temperatur: -4 til -12 grader. Vekt 1,7 kg. Fra Helsport. Verdi kr 1 081,-

VERV 6 (12 poeng)

23. Digitalkamera. Fujifilm PinePix A350. Lett, lite kamera med høy bildeklarhet og oppløsning (5,2 megapiksler). Hurtig utløser. 3x zoom (35 - 105 mm) og videoklipp med lyd. Verdi kr 1 995,-

26. Bergans Kompakt telt - 2 manns. Vindstabil telt som er raskt å montere. Romslig for to. Topp kvalitet i alle ledd. Verdi kr 1 999,-

27. Tivoli Radio Model One. Radio i stilren design. Med bare tre betjeningsknopper er dette motpolen til de stadig mer komplekse elektroniske produktene. Den enkle fasaden skjuler avansert teknologi, kvalitetslyd og gode mottaksmuligheter. Verdi kr 1 300,-

28. iPod mini. Tidens uunnværlige tilbehør for moderne mennesker? Arkiver musikken din, filer og bilder. Finner sanger og filer raskt og enkelt. Unik støtbeskyttelse og med 18 timers batteritid. Kan brukes som cd spiller til Tivoli Radio. Verdi kr 1 800,-

29. Bergans Kompakt telt - 3 manns. Vindstabil telt som er raskt å montere. Romslig for 3. Topp kvalitet. Verdi kr 2 699,-

30. Ideelt kamera for den seriøse amatør. Det digitale kameraet fra Fujifilm, PinePix S5500, kombinerer funksjoner fra de dyreste med enkelhet og brukervennlighet fra amatørkameraene. Har både automatikk og manuelle innstillinger. Er lite, lett (337 g), og har hele 10 x zoom (37 - 370 mm) samt videofunksjon. Verdi kr 3 995,-

31. En ny liten juvel innen design og teknologi. FinePix Z1 er et ultrakompakt digitalkamera med video. Det har høy oppløselighet (5,1 millioner punkter), 3 x zoom og stor skjerm (2,4" LCD). Ny teknologi "Real Foto Technology" har gitt kameraet lynraske funksjoner, skarpt objektiv og høye lysinnstillinger (opptil ISO 800). Her får du bra bilder og filmfunksjoner i lommeformat. Verdi kr 3 795,-

32. Kajakk. Hagle Explorer er en rotasjonstøpt havkajakk i polyetylen med eskimodesign. Den er stadig og retningsstabil og har gode padleegenskaper i åpen sjø. Kajakken er laget i 100% resirkulerbar plast. Den har vannrette skott foran og akter, anatomisk formet sete og justerbart fot Brett. Lengde: 520 cm, bredde: 60 cm, vekt: 24 kg. Åre, spruttrekk og vest kan bestilles. Verdi kr 10.200,-

33. Ally kano. Den sammenleggbare kanoen. En fleksibel, kvalitetskano til sports- og fritidsbruk. Båten er enkel og rask å montere, tåler slag. Fleksible seter med egen sikring ved padling i steinete elver. Verv sammen med venner eller lag og ha felles padleglede. Verdi kr 11 990,-

34. Safarijakke. Tøff jakk i tettvevd bomull/polyester med myk og børstet overflate. Jakken har luftig fôr, ventilasjonsåpninger og gode lommer. Oliven. Fra Stormberg

35. Øks og sag fra Fiskars. Sammenleggbar. Uunnværlig for mange på tur, en tøff kvalitetsgave til naturvenner.

36. Safarijakke. Tøff jakk i tettvevd bomull/polyester med myk og børstet overflate. Jakken har luftig fôr, ventilasjonsåpninger og gode lommer. Oliven. Fra Stormberg

37. En poetisk bildereise. Boken "Norge. Lys og landskap" byr på detaljrikdom og presenterer landet vårt på en ny og spennende måte. Fortalt av forfatterne Kim Småge, Hilde Hagerup med flere. 150 storslåtte og stemningsfulle bilder, tatt av våre fremste landskapsfotografer, skildrer kyst, fjell, skog, landsbygd og by. Fra Aschehoug. Verdi kr 599,-

38. Ryggsekk til dagstur. Lett, med funksjonelle detaljer – flott sekk til tur og skole. Ideell for å sykle og gå til jobb med - plass til pc, perm og klær. Fra Bergans.

39. Kilde vindstopp Jakke. Olivenfarget, behaglig og myk fleecejakke med vindstopp fôr som beskytter mot vind. En god all mulig fleecejakke. Fra Stormberg.

40. Hampton Micro Jakke. Flott vindjakke og vannavstøtende microfleecejakke, med vindstopperhette og gode lommer. Oliven grønn. Fra Stormberg.

41. Kniv fra Helle, i kvalitetsstål, og med skinnslire og tørkle til - i flott gaveinnpakning.

42. Kombibrille. Til sykkel, båt og skitur. God passform for menn og kvinner, unge og eldre. Elastisk bånd holder brillen godt på plass.

43. Leve som elver – en praktbok. For oss travle, moderne mennesker er det lett å glemme at vi er medlemmer av naturen – både med kropp og sjel. Forfatter Jan Bjartnes og fotograf Kjell Bjørklund har reist der elvene renner, fra utløpet ved havet, gjennom by og bondeland, skog og bratte lier og opp til nakne fjell. Skildrer filosofisk, vitenskaplig, og med historier, dikt og dram. (Verv 1 og få boken for kr 100,-)

44. Ryggsekk til dagstur. Lett, med funksjonelle detaljer – flott sekk til tur og skole. Ideell for å sykle og gå til jobb med - plass til pc, perm og klær. Fra Bergans.

45. Bakke 3VS fleecejakke. Rød fleecejakke i vannavstøtende trelags vindstopp. Er fukttransporterende og har ventilasjonsåpninger. Glimrende i vind og vær. Fra Stormberg.

46. Safarijakke. Tøff jakk i tettvevd bomull/polyester med myk og børstet overflate. Jakken har luftig fôr, ventilasjonsåpninger og gode lommer. Oliven. Fra Stormberg

47. Øks og sag fra Fiskars. Sammenleggbar. Uunnværlig for mange på tur, en tøff kvalitetsgave til naturvenner.

VERV 8 (16 poeng)

25. Bergans Kompakt telt - 2 manns. Vindstabil telt som er raskt å montere. Romslig for to. Topp kvalitet i alle ledd. Verdi kr 1 999,-

26. Tivoli Radio Model One. Radio i stilren design. Med bare tre betjeningsknopper er dette motpolen til de stadig mer komplekse elektroniske produktene. Den enkle fasaden skjuler avansert teknologi, kvalitetslyd og gode mottaksmuligheter. Verdi kr 1 300,-

27. 2 kniver og blokk i hltre og glass. Brød- og kokkekniv til bruk for alt fra skjæring av brød til grønnsaker, kjøtt og fisk. Våte kniver tørker luftig i knivblokken og synes godt bak glasset. Fra Sagaform. Verdi kr 1 800,-

28. iPod mini. Tidens uunnværlige tilbehør for moderne mennesker? Arkiver musikken din, filer og bilder. Finner sanger og filer raskt og enkelt. Unik støtbeskyttelse og med 18 timers batteritid. Kan brukes som cd spiller til Tivoli Radio. Verdi kr 1 800,-

29. Bergans Kompakt telt - 3 manns. Vindstabil telt som er raskt å montere. Romslig for 3. Topp kvalitet. Verdi kr 2 699,-

30. Ideelt kamera for den seriøse amatør. Det digitale kameraet fra Fujifilm, PinePix S5500, kombinerer funksjoner fra de dyreste med enkelhet og brukervennlighet fra amatørkameraene. Har både automatikk og manuelle innstillinger. Er lite, lett (337 g), og har hele 10 x zoom (37 - 370 mm) samt videofunksjon. Verdi kr 3 995,-

31. En ny liten juvel innen design og teknologi. FinePix Z1 er et ultrakompakt digitalkamera med video. Det har høy oppløselighet (5,1 millioner punkter), 3 x zoom og stor skjerm (2,4" LCD). Ny teknologi "Real Foto Technology" har gitt kameraet lynraske funksjoner, skarpt objektiv og høye lysinnstillinger (opptil ISO 800). Her får du bra bilder og filmfunksjoner i lommeformat. Verdi kr 3 795,-

32. Kajakk. Hagle Explorer er en rotasjonstøpt havkajakk i polyetylen med eskimodesign. Den er stadig og retningsstabil og har gode padleegenskaper i åpen sjø. Kajakken er laget i 100% resirkulerbar plast. Den har vannrette skott foran og akter, anatomisk formet sete og justerbart fot Brett. Lengde: 520 cm, bredde: 60 cm, vekt: 24 kg. Åre, spruttrekk og vest kan bestilles. Verdi kr 10.200,-

33. Ally kano. Den sammenleggbare kanoen. En fleksibel, kvalitetskano til sports- og fritidsbruk. Båten er enkel og rask å montere, tåler slag. Fleksible seter med egen sikring ved padling i steinete elver. Verv sammen med venner eller lag og ha felles padleglede. Verdi kr 11 990,-

34. Safarijakke. Tøff jakk i tettvevd bomull/polyester med myk og børstet overflate. Jakken har luftig fôr, ventilasjonsåpninger og gode lommer. Oliven. Fra Stormberg

35. Øks og sag fra Fiskars. Sammenleggbar. Uunnværlig for mange på tur, en tøff kvalitetsgave til naturvenner.

36. Safarijakke. Tøff jakk i tettvevd bomull/polyester med myk og børstet overflate. Jakken har luftig fôr, ventilasjonsåpninger og gode lommer. Oliven. Fra Stormberg

37. En poetisk bildereise. Boken "Norge. Lys og landskap" byr på detaljrikdom og presenterer landet vårt på en ny og spennende måte. Fortalt av forfatterne Kim Småge, Hilde Hagerup med flere. 150 storslåtte og stemningsfulle bilder, tatt av våre fremste landskapsfotografer, skildrer kyst, fjell, skog, landsbygd og by. Fra Aschehoug. Verdi kr 599,-

38. Ryggsekk til dagstur. Lett, med funksjonelle detaljer – flott sekk til tur og skole. Ideell for å sykle og gå til jobb med - plass til pc, perm og klær. Fra Bergans.

39. Kilde vindstopp Jakke. Olivenfarget, behaglig og myk fleecejakke med vindstopp fôr som beskytter mot vind. En god all mulig fleecejakke. Fra Stormberg.

40. Hampton Micro Jakke. Flott vindjakke og vannavstøtende microfleecejakke, med vindstopperhette og gode lommer. Oliven grønn. Fra Stormberg.

41. Kniv fra Helle, i kvalitetsstål, og med skinnslire og tørkle til - i flott gaveinnpakning.

42. Kombibrille. Til sykkel, båt og skitur. God passform for menn og kvinner, unge og eldre. Elastisk bånd holder brillen godt på plass.

43. Leve som elver – en praktbok. For oss travle, moderne mennesker er det lett å glemme at vi er medlemmer av naturen – både med kropp og sjel. Forfatter Jan Bjartnes og fotograf Kjell Bjørklund har reist der elvene renner, fra utløpet ved havet, gjennom by og bondeland, skog og bratte lier og opp til nakne fjell. Skildrer filosofisk, vitenskaplig, og med historier, dikt og dram. (Verv 1 og få boken for kr 100,-)

44. Ryggsekk til dagstur. Lett, med funksjonelle detaljer – flott sekk til tur og skole. Ideell for å sykle og gå til jobb med - plass til pc, perm og klær. Fra Bergans.

45. Bakke 3VS fleecejakke. Rød fleecejakke i vannavstøtende trelags vindstopp. Er fukttransporterende og har ventilasjonsåpninger. Glimrende i vind og vær. Fra Stormberg.

46. Safarijakke. Tøff jakk i tettvevd bomull/polyester med myk og børstet overflate. Jakken har luftig fôr, ventilasjonsåpninger og gode lommer. Oliven. Fra Stormberg

47. Øks og sag fra Fiskars. Sammenleggbar. Uunnværlig for mange på tur, en tøff kvalitetsgave til naturvenner.

Qiiiz

1. Hvor mange villreiner finnes det i Norge?
2. Hva er det nordligste forvaltningsområdet for villrein?
3. Hvor mange villrein ble skutt under jakt i fjor?
4. Hvor mange jegere deltok på villreinjakt i 2004?
5. Hvor mange europeiske villreinområder er foreslått opprettet i Norge?
6. Hvem er leder i energi- og miljøkomiteen på Stortinget?
7. Hva heter SVs representant i komiteen, som også har vært leder av både Norges Naturvernforbund og Natur og Ungdom?
8. Hvilket medlem i energi- og miljøkomiteen har tidligere vært miljøvernminister?
9. Hvor mange representanter har Fremskrittspartiet i energi- og miljøkomiteen?
10. Hvilket medlem av energi- og miljøkomiteen har vært leder i Sør-Trøndelag Nei til EU?
11. Hvem er Sveriges miljøministre?
12. Den svenske kongefamilien solgte nylig sine aksjer i et omstridt norsk-brasiliansk selskap. Hva heter det?
13. Hvor går Europas lengste bru?
14. Hvor lang tid tar den 46 mil lange togturen mellom Stockholm og Göteborg?
15. Hva er Sveriges nasjonal-fugl?
16. Hvor tung må en skilpadde være for å defineres som en kjempeskilpadde?
17. Og hvor gammel kan en kjempeskilpadde bli?
18. Hvilken øygruppe er spesielt kjent for sine kjempeskilpadder?
19. Er det lovlig å ha skilpadde som kjæledyr i Norge?
20. Hvor stor andel av skilpadder regner man med kan være bærere av salmonella-smitte?

Ved uten stress

Alle miljøinstanser anbefaler oppvarming med biobrensel fremfor elektrisitet eller olje, og ved er det mest tilgjengelige biobrenselet i Norge. Hvis du har opplegg for vannbåren varme i ditt hus, har det nå kommet en hendig, vedfyrt sentralfyr som kan erstatte mange av landets små oljefyrer uten mer jobb. Den svensk-produserte ovnen Solo Innova fra Baxi inneholder et stort vedmagasin, og regulerer forbreningen selv etter romtemperaturen. Dette, sammen med fullstendig forbrenning, gjør at partikkelutslippene er minimale og energieffektiviteten er hele 91 prosent. Ovnen er belønnet med Svanemerke, og kommer i tre modeller med 20, 30 og 50 kilowatt yteevne.

Nettstedet

Klimaskole på nett

■ ■ Er det ting i klimadebatten du ikke får med deg? Noe du lurer på? Begreper som virker fremmed, eller sammenhenger som synes å være ulogiske? Klimaspørsmålet er stort og komplekst, men nettleksikonet ESPERE kan hjelpe deg. ESPERE står for «Environmental Science Published for Everyone Around the Earth», og er et prosjekt der forskere har utarbeidet et nettleksikon om klima og klimaendringer. Hovedkvarteret for prosjektet ligger ved det jagiellonske universitetet i Krakow, Polen, men leksikonet er tilgjengelig på norsk og en rekke andre språk.

Oppslagsverket er tilpasset elever i ungdomsskolen og den videregående skolen, men det er ikke noe problem for voksne å finne opplysninger man ikke visste fra før. Gode temaartikler gjør ESPERE til en nyttig kilde for kunnskap om vår tids største miljøproblem.

Reserverer seg mot reklame

20 prosent av landets husstander hadde ved utgangen av 2005 reservert seg mot uadressert reklame gjennom Posten.

– Bare fra andre til tredje kvartal i fjor økte reservasjonene mot reklame med ett prosentpoeng, forteller Merete Bergeland Jebsen, informasjonssjef for Posten Norge til Miljøjournalen.

I 2003 hadde 15,2 prosent av alle husstander reservert seg, mot slutten av 2005 var tallet steget til 20 prosent. Lite indikerer at trenden vil endre seg.

Man kan reservere seg mot reklame ved sitt lokale postkontor, eller si fra til Postens kundeservice sentralt, telefonnummer 810 00 710 eller e-post kundeservice@posten.no.

Svar

1. Mellom 30 000 og 40 000. 2. Forollhogna i Sør-Trøndelag/Hedmark. 3. 4800 mark. 4. 6400 rein. 5. To. Ett jegere. 6. Fra Setesdal via Hardangervidda til Fillefjell, og ett nordlig, som dekker Rondane og Dovrefjell. 6. Gunnar Kvassheim (V). 7. Heidi Sørensen. 8. Børge Brende (H). 9. Tre (Tord-Lien og Ketil Bjørn Andersen). 10. Solvik-Olsen). 11. Lena (Sp). 12. Aracruz, Prinsesse Ragnhilds mann Erling Lorentzen sitter i selskapets styre. 13. Den går over Øresund, mellom Sverige og Danmark. 14. Så vidt over tre timer. 15. Svar-trost. 16. Over 250 kilo. 17. Det er funnet skilpadder som man tror er opp mot 200 år gamle. 18. Galapagosøyene (Ecuador). 19. Nei, ador). 20. Rundt 20 prosent.

På nettsiden finner du også skolemagasinet ACCENT, som utgis på engelsk, fransk, tysk og italiensk, og informerer om nyere klimaforskning på en slik måte at skolebarn skal kunne forstå det, men alle skal kunne lære av det. CICERO Senter for klimaforskning er ansvarlige for den norske utgaven av sidene, og det finnes lenker fra ESPEREs nettside til CICEROs Klima-ABC. ● www.espere.net

Få deg nye venner – bygg en fuglekasse!

I store områder i Norge er det godt med mat og tilfredstillende miljø for de hulerugende fuglene, men de mangler et hulrom. Her er en kort innføring i hvordan du kan få nye venner i nærmiljøet.

En fuglekasse bør lages av uhøvlet virke. Da sitter malingen eller beisen bedre. Utformingen kan godt variere, bare en tar hensyn til en del grunnregler: Høyden på kassene bør være fra 22 centimeter, og innflygningshullet plasseres høyt oppe på fronten. Det er viktig å ha riktig diameter på hullet (se tabell). Lokket kan med fordel hengsles på siden, slik at det kan vippes opp, men sørg også for en festemekanisme slik at det ikke blåser opp. Taket kan godt stikke utenfor kassen. For at kassene skal holde seg, bør de males eller beises før de henges ut. Hver høst eller vinter bør en gå over kassene og tømme dem for gammelt reirmateriale.

Kassen skal henge enten loddrett eller lute litt fremover. Det bør være minst 40 meter mellom kassene. Greiner like over eller under kassen bør skjæres bort. Det skal ikke være sittepinne på kassen. Det beste er å bruke ståltråd eller streng til å henge opp kassene. Strengen skal da gå rundt treet, den øverste gjerne

over en grein. Bruk trekiler til å stramme opp strengen slik at kassen henger fast. Om det er mye katte i området så kan det være lurt å henge den kattesikkert oppunder takskjegget på huset, eller sette en skjerm på treet som hindrer katten å klatre opp.

Kontroll av kassene i hekketida må alltid utføres med forsiktighet. Fuglene kan være svært vare i reirbyggings- og eggleggingstiden, og tåler da lite forstyrrelser. Følg heller

aktiviteten til fuglene rundt kassen fra avstand med kikkert.

■ Anders Bjordal

Kasse for	Høyde i cm	Bredde i cm	Hull-bredde	Settes opp i meter over bakken
Blåmeis, svartmeis, løvmeis, granmeis	22	12	2,8	1,5 – 2
Kjøttmeis, svarthvit fluesnapper, spettmeis	26	14	3,2	1,5 – 2
Stær, vendehals, pilfink, gråspurv, rødstjert	37	15	5	2 – 5

Informasjonen i tabellen er hentet fra www.fuglekasser.no

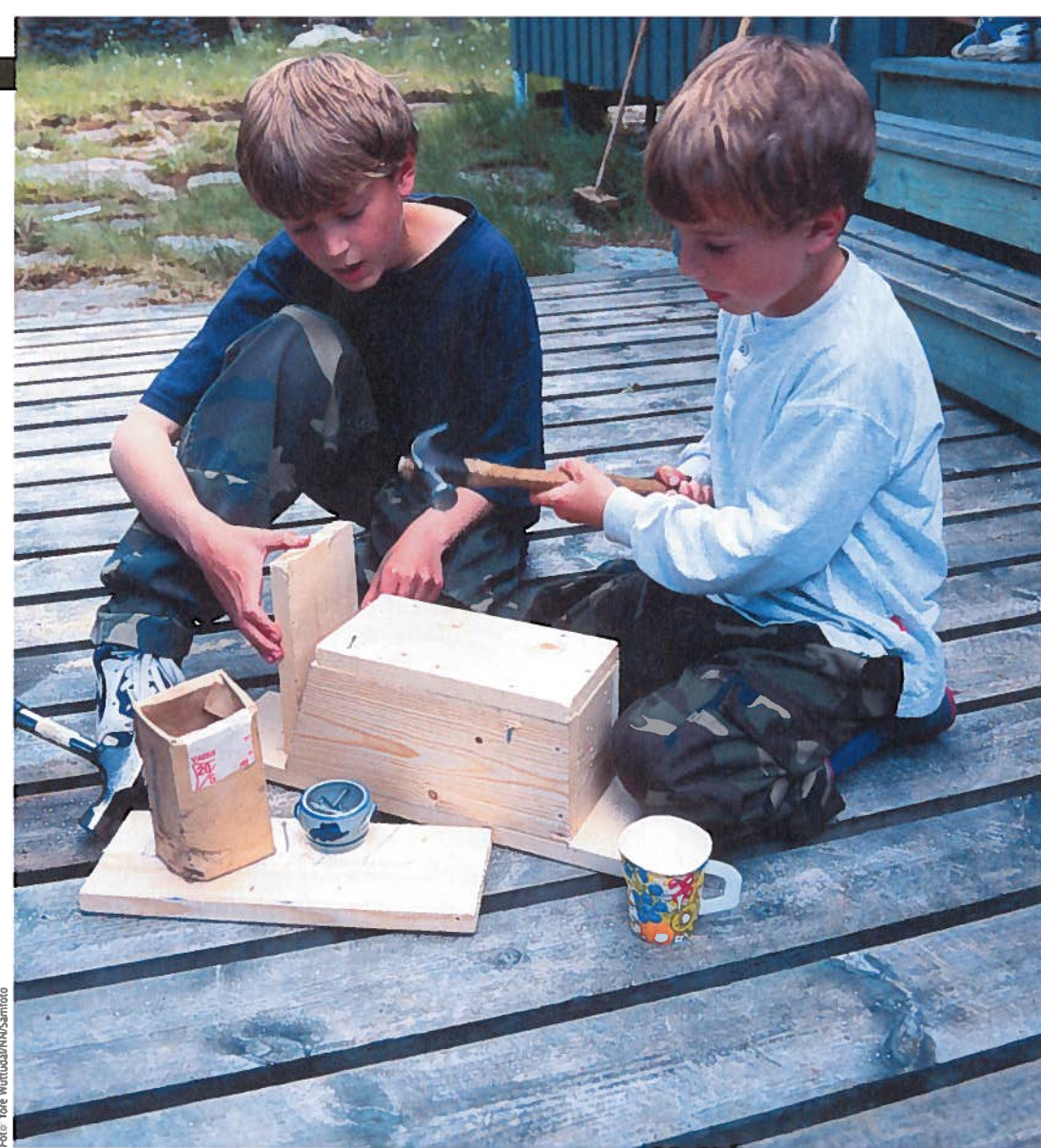

Foto: Tore Wuttudal/NV/Samfoto

Myk og miljøvennlig?

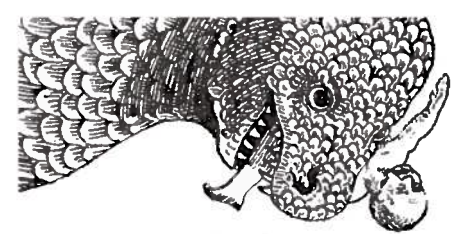

Sprukne, såre knoker hører vinteren til. Kald, tørr luft er ikke helsekost for huden, og fuktighetskremer kan inneholde tilsetningsstoffer som ikke er bra for verken deg selv eller naturen. Men nå har en fuktighetskrem blitt testet for både miljø- og helseeffekter av Stiftelsen

Miljømerking, og blitt belønnet med Svanemerket. Unander Allværs krem markedsføres av trondheimsselskapet Unander, og produseres ulike steder i Norge. – Svanen signaliserer trygghet for forbrukerne, sier gründer Margot Rønning i Unander til nettsi-

dene til Stiftelsen Miljømerking.

Kremen selges gjennom helsekostforretninger, og er grundig testet: 1200 sider med dokumentasjon er gjennomgått i forkant av lisensieringen for bruk av Svanemerket.

DRAGEN

– like farlig som ulv og bjørn

Drager er et av verdens mest fryktede vesener. De flyvende, ildsprutende og menneskespisende vesenene har mye til felles med våre egne myteomspunnede rovdyr, forteller zoolog.

I eventyrene er dragene rundt 20 meter lange, i virkeligheten er den sørasiatiske øglen Drako volans, som betyr flyvende drage, knappe 20 centimeter.

Ifølge zoolog Torfinn Ørmen er dragen en oppdiktet figur med noen trekk fra virkeligheten. Et annet mulig opphav er varanen, en tre meter lang giftig firfirsle som kan veie opp mot 160 kilo.

– En drage besitter egenskapene til alle de farligste rovdyrene kombinert. Den spiller på våre redsler og usikkerheter. Derfor er dragen det ultimate fabeldyret, forteller Ørmen som har vært fascinert av fantasidynet så lenge han kan huske. Nylig ga han ut en boken *Drager – mellom myter og virkelighet*.

Rødhetten og ulven

Ørmen mener at våre norske rovdyr også er blitt offer for røverhistorier og overdrivelser. I likhet med dragefortellingene, inneholder også disse historiene et snev av sannhet. Både ulv og bjørn kan være farlige, men de er ikke i nærheten av så farlige som i fortellingene.

– Rødhetten og ulven er ren propaganda! En varulv er en typisk demonisering av rovdyr. Vårt verste mareritt er en drapsmaskin som lever blant oss, men som forvandles når det blir mørkt.

Skremsel propaganda

– Det er mulig at spøkelseshistoriene i utgangspunktet var ment for at folk skulle passe seg for farlige dyr. I gamle

dager var slanger, øgler, bjørner og andre rovdyr et reelt problem for menneskene. Vi har beholdt historiene fordi de fascinerer oss og vi liker å bli skremt, forteller Ørmen. Det som gjør dragene unike er at de finnes over hele verden. Til og med innuittene har forestillinger om drager, selv om det aldri har vært reptiler på Grønland.

I Norge er dragehistoriene tildels blitt overskygget av nisser, troll og ulver, men nedover kontinentet er de langt mer utbredt.

– I noen land har det blitt funnet store, uidentifiserbare knokler i huler i fjellene. I Østerrike fant man noe som viste seg å være skjeletter av rundt 30 000 bjørner i en enorm hule. Slikt blir det gode historier av.

Dragen under Gamle Aker kirke

Men det finnes fortsatt noen drager i Norge. For eksempel er det en 800 år gammel historie om Gamle Aker kirke i Oslo. Fortellingen sier at kirken står på fire søyler av sølv. Under kirken er det et vann hvor det svømmer gullender. I midten ligger en enorm skatt som blir vaktet av en drage. Innimellom flyr dragen ut og setter seg på Hovedøya for å få litt luft før den flyr tilbake. Når dragene flyr lukter det død og fordervelse. Så vær oppmerksom, neste gang du lukter noe du tror er kjemikalieutslipp eller annen forurensning, kanskje er det en drage som er ute på tur?

■ Pernille Berg

«Fakta» om drager

- Drager er mer intelligente enn mennesker og ser på menneskene som dyr.
- Drager blir opp til 1500 år gamle.
- De er cirka 12 meter høye og 20 meter lange.
- De er de mest magiske skapningene som finnes.
- Drager spiser alt fra kuer til mennesker.
- De er kjent for å kunne forvandle seg til mennesker og for evnen til å reise i forskjellige dimensjoner.
- Det finnes røde, svarte, grønne og gyldne drager. Den gyldne har mest makt.

Vi må alle bidra
til at naturen
forblir levende

Tilnærmet alle miljøskadelige batterier
kommer til resirkulering.

AS BATTERIRETUR®
- Vi tar produsentansvaret på alvor

www.batteriretur.no

Ettersendes ikke ved varig adresseendring
Returadresse:
Natur & miljø
Boks, 342 Sentrum, 0101 Oslo, Norway

B-Economique
NORGE

Hold deg oppdatert abonner på Norges eneste nyhetsblad om miljø

- ☐ Jeg ønsker å abonnere på Miljøjournalen ut 2006. Prisen er 195,- kr.
- ☐ Send meg et gratis prøvenummer.

Navn: .....

Adresse: .....

Postnr./sted: .....

E-post: .....

Fyll ut og legg kortet i postkassa, eller send en e-post til: redaksjonen@naturvern.no

Miljøjournalen
Norges Naturvernforbund
Svarsending 0362,
0090 Oslo

Nå gir vi nye abonnenter muligheten til å prøve bladet ut 2006 for kun 195 kroner. Alle som bestiller abonnement innen 31. mars får en liten leselykt i hurtigsvarpremie. Ideell for hytte- og teltturer.